

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

Lasten osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa

Opas lasten neuvoston perustamiseksi

Aada Väisänen
Kiia Kokkonen

Opinnäytetyö, tammikuu 2023

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2023
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600

Tekijät

Aada Väisänen
Kiia Kokkonen

Nimeke

Lasten osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa – opas lasten neuvoston perustamiseksi

Toimeksiantaja

Yksityinen päiväkotitoimi varhaiskasvatuksessa

Tiivistelmä

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Tavoitteena oli järjestää päiväkotiin lasten neuvosto, jossa lapset pääsevät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi.

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden varhaiskasvatuksessa 3–5-vuotiaiden lasten kanssa. Järjestimme äänestyksen, jossa lapset saivat äänestää ehdolle asettuneista lapsista lasten neuvoston jäsenet. Lisäksi pidimme ensimmäisen lasten neuvoston kokouksen.

Opinnäytetyömme tuotoksena laadimme oppaan lasten neuvoston perustamiseksi sekä sen toiminnaksi. Oppaan avulla varhaiskasvattajat voivat ottaa lasten neuvoston osaksi päiväkodin toimintaa ja näin lisätä lasten mahdollisuutta vaikuttaa ja tulla osalliseksi päiväkotiyhteisössään.

Kieli
suomi

Sivuja 45
Liitteet 5
Liitesivumäärä 17

Asiasanat

osallisuus, varhaiskasvatus, lasten neuvosto

THESIS
January 2023
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600

Authors

Aada Väisänen
Kiia Kokkonen

Title

Increasing children's participation in early childhood education - a guide to setting up a children's council

Commissioner

Private daycare center in Joensuu

Abstract

The purpose of our thesis was to increase children's participation and the feeling of being heard in the everyday activities of early childhood education. The goal was to organize a children's council in the daycare center, where the children can express their own opinions and wishes regarding the activities of the daycare center and thus develop early childhood education even more like children.

We implemented the functional part of our thesis in early childhood education with children aged 3–5. We organized a vote where the children could vote for the children nominated by the members of the children's council. In addition, we held the first children's council meeting.

As a product of our thesis, we prepared a guide on the establishment of the children's council and its operation. With the help of the guide, early childhood educators can make the children's council a part of the kindergarten's activities and thus increase the children's opportunity to influence and become a part of their kindergarten community.

Language
Finnish

Pages 45
Appendices 5
Pages of Appendices 17

Keywords

participation, early childhood education, children's council

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatus	6
2.1	Varhaiskasvatuksen määrittely	6
2.2	Varhaiskasvatuksen tarkoitus ja tavoitteet	7
2.3	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	8
3	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	11
3.1	Osallisuuden määrittely	11
3.2	Osallisuuden pedagogiikka	11
3.3	Vuorovaikutuksen merkitys osallisuudessa	13
3.4	Osallisuuden teoreettiset mallit	15
4	Osallistamisen menetelmät	17
4.1	Pedagoginen dokumentointi	17
4.2	Lasten neuvosto	19
5	Aiempiä tutkimuksia ja opinnäytetöitä	20
6	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tuotos	21
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	22
7.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	22
7.2	Prosessia ohjaava malli	23
7.3	Tiedonhankinnan menetelmät	23
7.4	Osallistamisen menetelmät	24
7.5	Arvioinnin menetelmät	26
8	Opinnäytetyön prosessi	27
8.1	Aloitus- ja suunnitteluvaihe	27
8.2	Esivaihe	27
8.3	Työstövaihe	28
8.4	Tarkistus- ja viimeistelyvaihe	33
9	Opinnäytetyön tuotos	34
9.1	Opas lasten neuvoston perustamiseen	34
9.2	Tuotoksen arviointi	35
10	Pohdinta	36
10.1	Johtopäätökset	36
10.2	Luotettavuus ja eettisyys	38
10.3	Oma oppiminen ja ammatillinen kehittyminen	40
10.4	Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet	41
	Lähteet	43

Liitteet

Liite 1	Saatekirje huoltajille
Liite 2	Lupa-anomus huoltajille
Liite 3	Suunnitelma lasten neuvoston perustamiseen
Liite 4	Pöytäkirja lasten neuvostoon
Liite 5	Opas lasten neuvoston perustamisesta

1 Johdanto

Lasten osallisuus on noussut keskeiseksi tekijäksi suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Lapsi käsitetään osaavaksi toimijaksi, joka pystyy vaikuttamaan aktiivisesti ympäröivään yhteisöönsä. (Heikka, Fonsen, Elo ja Leinonen 2014, 3.) Lasten osallisuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan lasten aktiivista toimijuutta ja ryhmän jäsenyyttä. Lasten ajatuksia ja mielipiteitä kuullaan ja otetaan huomioon sekä lapsille mahdollistetaan vaikutettavuus oman elämän asioissa. Osallisuuteen liittyy myös ymmärretyksi ja hyväksytyksi tuleminen omana itsenään. (Opetushallitus 2022a.)

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa, sillä koimme osallisuuden tärkeänä ja ajankohtaisena aiheena. Keskustellessa toimeksiantajan kanssa eri vaihtoehdoista opinnäytetyömme aiheeksi, myös heidän tarpeistaan nousi lasten osallisuuden lisääminen päiväkodin arkeen. Idea lasten neuvostosta tuli toimeksiantajalta. Innostuimme ideasta, sillä se oli meille uusi menetelmä lasten osallisuuden lisäämiseen.

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Joensuussa sijaitseva yksityinen päiväkotiki. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Tavoitteena oli järjestää päiväkotiin lasten neuvosto, jossa lapset pääsivät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi. Opinnäytetyömme tuotoksena laadimme oppaan lasten neuvoston perustamiseksi sekä sen toiminnaksi, jota päiväkodin henkilöstö voi hyödyntää myös jatkossa. Tavoitteena olisikin, että lasten neuvosto jäisi osaksi päiväkodin toimintaa.

2 Varhaiskasvatus

2.1 Varhaiskasvatuksen määrittely

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) varhaiskasvatus on määritelty lapsen oikeudeksi. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen kasvatusta, opetusta ja hoitoa, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Varhaiskasvatus kuuluu suomalaiseen koulutusjärjestelmään, ja se onkin tärkeä vaihe lapsen kasvulle ja oppimiselle. Varhaiskasvatuksessa tuetaan ja täydennetään lasten huoltajien kasvatustehtävää sekä vastataan omalta osalta lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatus tukee lasten yhdenvertaisia edellytyksiä kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle (Opetushallitus 2018, 6–7).

Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona sekä avoimena varhaiskasvatustoimintana (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 §). Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat Suomen perustuslaki, varhaiskasvatuslaki sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2018, 15). Varhaiskasvatuksessa on noudatettava henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtäviin vaaditaan varhaiskasvatukseen valmiuksia antavat opinnot sisältävä kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäviin varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sisältävä sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tehtäviin kasvatus- ja ohjausalan perustutkinto, sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto tai jokin muu vastaava tutkinto, joka sisältää opinnot lasten hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Kunnan ja yksityisen palveluntuottajan vastuulla on huolehtia riittävästä määrästä henkilöstöstä, jotka täyttävät nämä kelpoisuusvaatimukset. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 25–28 §.)

2.2 Varhaiskasvatuksen tarkoitus ja tavoitteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelevät varhaiskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä (Opetushallitus 2018, 8). Varhaiskasvatukseen tulee edistää lapsen kehitystason mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukea ja edistää lapsen oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvattajien on järjestettävä lapselle monipuolista pedagogista toimintaa ja myönteisiä oppimiskokemuksia, varmistettava varhaiskasvatusympäristöstä kehittävä ja turvallinen sekä turvattu lapselle kunnioittava ja pysyvä toimintapa ja vuorovaikutussuhteet henkilöstön ja lasten välillä. Lapsille tulee mahdollistaa yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa sekä valmiudet ymmärtää kunkin kulttuuriperinteitä. Varhaiskasvattajien on osattava tunnistaa lapsen yksilöllinen tarve ja tarjota sen mukainen tuki. Varhaiskasvatukseen on mahdollistettava lapsen osallistuminen itsensä koskeviin asioihin, toimittava yhteistyössä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa sekä tuettava vanhemmuutta lapsen kasvatuksessa. (Varhaiskasvatustilanne 540/2018, 3 §.)

Lasten yksilöllisten tarpeiden mukaan rakentuvat lasten kasvatuskäytännöt, joten kasvatustilanteen tavoitteet, sisältö ja menetelmät on oltava lapsilähtöisiä. Lapsilähtöisyys tarkoittaa lapsen omaan kokemukseen, kulttuuriin ja toimintaan pohjaavaa opettamis- ja oppimisprosessia, jossa lapsi on prosessin tekijä ja toimija. Varhaiskasvatuksessa lapsilähtöisyys näkyy lapsen aktiivista roolia painottavassa kasvatuksessa. Lapsilähtöisyydessä lasta ja aikuista pidetään tasa-arvoisina toimijoina, joten aikuisten tulisi ottaa huomioon lasten toiveet ja rakentaa siten toimintaa niiden pohjalta. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen, Kurvinen 2013, 221–222.) Vaikka toiminta on aikuisjohtoista, toiminnan suunnittelua ja toteutusta ohjaa lasten näkemykset, tunteet, tarpeet, tiedot, taidot, uteliaisuus ja into (Rintakorpi ja Vihmari-Henttonen 2017, 17).

Sopivan kasvu- ja oppimisympäristön luomiseen on aikuisen kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta lapsen on mahdollista toimia omaehtoisesti ja saada elämyksiä, kokemuksia ja sopivan haasteellisia tehtäviä. Aikuisen tulee antaa

lapselle mahdollisuus oma-aloitteiseen oppimisprosessiin sekä kokeilun, tutkimisen ja oivaltamisen toteuttamiseen. (Vilen ym. 2013, 223.)

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen laatima valtakunnallinen asiakirja, joka perustuu varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määräytyvät varhaiskasvatuksen tavoitteet, sisällöt ja varhaiskasvatuksen ja lasten huoltajien välinen yhteistyö sekä moniammatillinen yhteistyö. Asiakirjalla pyritään edistämään koko maan yhdenmukaista ja laadukasta varhaiskasvatuksen toteutumista.

Valtakunnalliseen määräykseen perustuen laaditaan paikalliset ja lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvollisuus kuuluu varhaiskasvatuksen järjestäjälle, esimerkiksi kunnalle. Paikallisesti päätettävät asiat tulee kirjata varhaiskasvatussuunnitelmaan jokaisen pääluvun päätteeksi tarkentamaan valtakunnallisia perusteita. Ne tulee laatia ottaen huomioon paikalliset erityispiirteet, pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset, jotka koskevat varhaiskasvatusta. (Opetushallitus 2018, 7–8.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa osallisuutta käsitellään muun muassa lakien ja kansainvälisten sopimusten näkökulmasta, arvoperustassa, oppimiskäsityksessä, toimintakulttuurin kehittämisessä sekä oppimisympäristöjen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa (Helin, Kola-Torvinen, Tarkka 2018, 12).

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka perustana on turvata lapselle oikeus suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon. Suunnitelman lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan asetetut tavoitteet ovat pedagogisen toiminnan lähtökohtana, joten ne on otettava huomioon, kun suunnitellaan ja toteutetaan lapsiryhmän toimintaa sekä kehitetään oppimisympäristöä ja toimintakulttuuria. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laatiessa on huomioitava lapsen toiveet ja

mielipiteet sekä kiinnostuksen kohteet, vahvuudet, osaaminen ja yksilölliset tarpeet. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan mahdollinen tuki lapsen oppimiseen ja kehitykseen sekä sen toteuttamiseen. (Opetushallitus 2018, 9–11.) Kun päiväkodin toiminta on laadittu lasten toiveiden ja kiinnostusten kohteiden perusteella, lapset ovat aivan eri tavalla motivoituneita yhteiseen toimintaan. Myös osallisuuden kannalta on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa on kuultu lasten omia ajatuksia ja näkemyksiä. (Ahonen 2017, 24–25.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan laaja-alaista osaamista, jossa lapsen omat arvot ja asenteet sekä tahto ohjaavat uusien asioiden oppimista. Laaja-alainen osaamisen kehittyminen edistää lapsen yksilöllistä kasvua sekä tukee lapsen kasvua yhteisönsä jäsenenä. Laaja-alainen osaaminen jaetaan viiteen eri osa-alueeseen – ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. (Ahonen 2017, 44–46; Opetushallitus 2018, 23–26.) Koska opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksessa, käsittelemme laaja-alaisen osaamisen osa-alueista tarkemmin vain osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2018, 26–27) mukaan vastuullinen ja aktiivinen osallistuminen ja vaikuttaminen edellyttää yksilöltä sekä taitoa, halua että luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa (kuvio 1). Osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueessa on tärkeää turvata lapsen oikeus tulla kuulluksi, kohdata lapset arvostavasti, tukea lapsen taitoja ja halua osallistua yhteiseen toimintaan sekä vastata lasten aloitteisiin ja sallia lasten vaikuttaminen (Ahonen 2017, 59). Laaja-alaisen osaamisen alueet ovat osa oppimisen alueita, joita ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn (Opetushallitus 2018, 40).

Kuvio 1. Pedagoginen viitekehys (Opetushallitus 2018, 36).

Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on läsnä jatkuvasti ja se vaikuttaa kaikkeen toimintaan, joten varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta on kokopäiväpedagogiikkaa. Koko päivä aamusta iltaan kaikkine toimintoineen on arvokasta ja merkityksellistä aikaa lapsen kasville, kehitykselle ja oppimiselle. (Kataja, E. & Opetushallitus 2018.) Wc-toiminnot, pukeutuminen, peseytyminen, ruokaileminen, ulkoilu ja leppäminen on päivittäin tapahtuvia välttämättömiä toimintoja, joilla tyydytetään lapsen perustarpeita (Kettukangas & Härkönen 2014, 96). Varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa tulisi nähdä niiden pedagoginen merkitys (Kataja, E. & Opetushallitus 2018). Perustoiminnot mahdollistavat lapsen osallisuuden ja lapsen omatoimisuus on yksi perustoimintojen keskeisistä tavoitteista (Kettukangas & Härkönen 2014, 104–105). Arjen perushoitotilanteissa lapselle tulisi antaa mahdollisuus tehdä omia päätelmiä ja antaa mahdollisuus kokeilla erilaisia ratkaisuvaihtoja, ja näin oppia itse tekemään perusteltuja valintoja (Kataja, E. & Opetushallitus 2018).

3 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

3.1 Osallisuuden määrittely

Osallisuudella tarkoitetaan liittymistä, kuulumista ja vaikuttamista yhteisöön. Osallisuus tarvitsee vastavuoroista toimintaa, jossa jokainen yhteisön jäsen ottaa toiset huomioon ja osallistuu aktiivisesti toimintaan. (Oranen 2008, 9.) Osallisuuden perustana on vapaaehtoisuus sekä aidosti tasavertainen ja dialoginen suhde ihmisten kesken (Turja 2017, 44). Sosiaalipedagogisen näkökulman kautta osallisuus nähdään suhteena. Ihmisen ja yhteisön väliselle suhteelle toteutuu osallisuutta, kun ihminen toimii ja kokee olevansa osa yhteisöä. Sosiaalipedagogiikassa osallisuus rakentuu sosiaalisissa suhteissa, jotka luovat tunnetta yhteisöön kuulumisesta. Osallistumisen yhteisön toimintaan mahdollistaa vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa rakentavia suhteita. Lisäksi osallisuus kehittyy, kun yhteisön jäsenet pääsevät vaikuttamaan yhteisön asioihin, tulevat kuuluksi ja ottavat osaa yhteisön kehittämiseen. (Nivala & Ryytänen 2019, 117–118.)

Lapsen toiminnallisuus liittyy vahvasti osallisuuteen, sillä lapsen osallisuudella voidaan tarkoittaa johonkin päätöksentekoon tai aktiiviseen toimintaan osallistumista sekä lapsen osallisuutta johonkin tiettyyn prosessiin. Osallisuus voi olla myös kollektiivista päätöksentekoa, jossa yhdessä lapsiryhmän kesken päätetään jotakin sekä osallisuutta yksilönä, jossa lapsi on osallisena itseään koskevilla asioilla. (Pajulammi 2014, 143.) Kehittämällä toimintoja yhdessä lasten kanssa, voimme mahdollistaa lasten toiminnallisuutta ja osallisuutta yhteisössä sekä luoda osallisuuden kokemiseen lapsiystävällisiä tapoja (Tuulensalo, Kalliomeri ja Laimio 2021, 14).

3.2 Osallisuuden pedagogiikka

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen (1989) 12 ja 13 artiklan mukaan lapsella on oikeus omaan mielipiteeseensä kaikissa itseään liittyvissä asioissa, ja ne on

huomioitava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi lapsella on oikeus saada tietoa mielipiteidensä muodostamisen tueksi. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näiden oikeuksien toteutumista. Kasvattajien on tuettava lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustettava oma-aloitteiseen toimintaan. Näitä taitoja vahvistetaan lasten arvostavalla kohtaamisella, heidän ajatuksien kuuntelulla sekä aloitteisiin vastaamisella. (Opetushallitus 2018, 26–27.) Ainoastaan lasten toiveiden huomioiminen arjen toiminnassa ei ole riittävää osallisuuden toteuttamista, vaan varhaiskasvattajien on suunniteltava, toteutettava ja arvioitava päiväkodin toimintaa yhdessä lasten kanssa (Ahonen 2017, 68). Osallistumisen ja vaikuttamisen avulla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja, yhteisiä sääntöjä ja luottamuksen merkitystä sekä lasten minäkuva, itseluottamus ja sosiaaliset taidot kehittyvät (Opetushallitus 2018, 27).

Osallisuus liittyy kaikkeen lasten toimintaan, ja sitä voidaan varhaiskasvatuksessa jakaa esimerkiksi osallisuuteen arjessa, sosiaalisissa suhteissa ja ryhmätoiminnassa. Osallisuutta voidaan tarkastella myös lapsen henkilökohtaisena kokemuksena osallisuudesta päiväkotiyhteisössä. (Leinonen 2014, 18.) Jokainen lapsi on erilainen ja lasten toisistaan eriävät reagointi- ja oppimistavat voivat vaikuttaa kokemukseen osallisuudesta. Toinen lapsi voi kokea osallisuutta vain olemalla läsnä, kun taas toinen vaatii osallisuuden kokemukseen mahdollisuuden osallistua neuvotteluun jonkin tilanteen etenemisestä. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 78–79.) Viime kädessä lapsen osallisuus onkin lapsen oma kokemus merkityksellisestä tilanteesta tai kohtaamisesta, eikä sitä voida määrittää ylhäältä. Kokemus osallisuudesta synnyttää lapselle innostusta ja iloa sekä luo mielekkään oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteen. (Leinonen 2014, 18.)

Lasten osallisuuteen vaikuttaa lasten ikä, koska esimerkiksi jo 2- ja 5-vuotiaan tarpeet ja taidot ovat hyvin erilaiset (Leinonen 2014, 19). Pienestä pitäen lapsen osallisuutta voidaan kuitenkin tukea vastaamalla hänen aloitteisiinsa. Leikin aikana lasta voidaan tukea osallisuuteen esimerkiksi antamalla vaikuttaa siihen, miten ja millaisilla leluilla lapsi leikkii sekä kuinka kauan hän niillä leikkii. Yksittäisten menetelmien sijaan varhaiskasvattajien tulisi ajatella osallisuutta

tahtotilana ja isona kokonaisuutena, jota voidaan soveltaa eri-ikäisten lasten kanssa. Kun lapselle mahdollistetaan pienestä pitäen osallistava ilmapiiri, hän kasvaa luontevasti yksilöksi, joka osaa ja uskaltaa vaikuttaa asioihin. (Ahonen 2017, 71.)

Osallisuuden yhtenä edellytyksenä on, että lapset pääsisivät mahdollisimman hyvin käsiksi erilaisiin materiaalsiin resursseihin, kuten toimintamateriaaleihin, tiloihin ja välineisiin sekä pääsisivät vaikuttamaan niiden hankintaan ja käyttöön. Materiaaleja tulisi ottaa lukkojen takaa, ylähyllyiltä ja muista lasten ulottumattomista vapaampaan käyttöön, jolloin lasten ideointi ja aloitteiden teko olisi helpompaa. (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2017, luku 2.) Osallisuus on siis myös omatoimisuutta, joka toteutuakseen vaatii lapselle tarpeeksi aikaa toimia (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 78).

Perustana osallisuudelle on luottamus itseensä sekä muihin. Lapsen kokiessa tullessaan ymmärretyksi ja hyväksytyksi sekä luottaessa läsnä oleviin ihmisiin ja tilanteeseen hän uskaltaa esittää ajatuksiaan. (Koivula ym. 2017, luku 2.) Lapsen kokema turvallisuuden tunne ja luottamuksen rakentaminen sekä lasten tunne siitä, että heidän tarpeensa pystytään täyttämään, tukee lasten osallisuuden kokemusta (Kangas ym. 2021, 89). Myös aikuisten tulee voida luottaa lapsiin toimijoina sekä tilanteen tarjoamiin ennalta suunnittelemissa mahdollisuuksiin. Osallisuuden kokemukset sekä edellyttävät oikeanlaista tunnetilaa että herättävät myönteisiä tunteita. (Koivula ym. 2017, luku 2.)

3.3 Vuorovaikutuksen merkitys osallisuudessa

Vuorovaikutuksen avulla ihminen pystyy ilmaisemaan omia ajatuksiaan, näkemyksiään ja tulkintojaan. Vuorovaikutus on sosiaalisen ympäristön keskiössä, sillä sitä tapahtuu kaikkialla ympäristössä jatkuvasti. (Ahonen 2017, 78–79). Lapset kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Itsensä ilmaiseminen sekä muiden ymmärtäminen on merkityksellistä lapsen identiteetin ja toimintakyvyn kehittymiselle sekä hyvinvoinnille. Lisäksi vuorovaikutus lasten kesken sekä lasten ja kasvattajien

välillä toimii kielen kehityksen, leikkitaitojen ja ajattelun perustana. (Opetushallitus 2018, 21,39.)

Vuorovaikutus on keskeinen osa osallisuuden pedagogiikkaa. Vastavuoroinen vuorovaikutus mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutumisen sekä lapsen ajatusten ja aloitteiden kuuntelemisen, kunnioittamisen ja huomioimisen. (Kangas ym. 2021, 81–84.) Toteutuakseen vastavuoroinen vuorovaikutus edellyttää kaikilta osapuolilta sekä kykyä ilmaista itseään että ottaa vastaan toisen viestejä rakentavalla tavalla (Ahonen 2017, 83). Aikuislähtöisen vuorovaikutusmallin, jossa aloitteet, kysymykset ja arviointi lähtee kasvattajasta, sijaan varhaiskasvatuksessa tulisi käyttää demokraattista ja soljuvaa dialogia. Siinä kaikki kanssatoimijat pystyvät reagoimaan ja tekemään aloitteita, joita varhaiskasvatuksen ammattilainen voi pohtia ja täydentää omilla ajatuksillaan. Ilman lasten aloitteiden huomaamista ja niihin reagoimista lasten aktiivinen toimijuus ja osallisuus eivät toteudu. (Kangas ym. 2021, 81–84.)

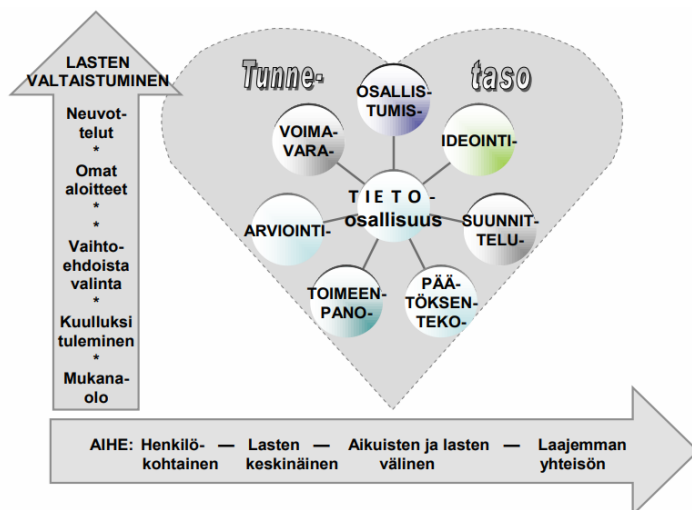
Tarkastellessa osallisuutta toiminnan rakenteellisena tekijänä voidaan ryhmästä tunnistaa tekijöitä, jotka luovat pohjaa osallisuuden toteutumiselle. Yhteinen kieli, jolla ryhmäläiset voivat kommunikoida, saada tietoa, tulla kuulluksi ja käydä neuvotteluja on tärkeää. (Koivula ym. 2017, luku 2.) Usein varhaiskasvatuksen henkilöstöltä jää huomaamatta sellaisten lasten aloitteet, jotka eivät pysty ilmaisemaan itseään sanallisesti tai ovat muuten hiljaisia ja vetäytyviä. Usein heidän tekemät aloitteet ovat ei-sanallisia, jolloin verbaalisen kielen lisäksi eleisiin, ilmeisiin ja kuviin perustuva nonverbaalisen kielen laaja käyttö sekä lasten kommunikaation tukeminen ovat tärkeitä. (Koivula ym. 2017, luku 2; Kangas ym. 2021, 83,87.) Myös lapsille, joille itsensä ilmaiseminen on vielä vaikeaa, myönteinen kokemus yhteisöön kuulumisesta sekä siellä viihtymisestä ja vaikuttamisesta on osallisuuden kannalta keskeistä. Lasten vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä ryhmän ilmapiiri edistää lasten osallistumisen mahdollisuuksia. (Ahonen 2017, 86–87). Lisäksi henkilöstön tulisi kiinnittää huomiotaan omiin kommunikaatitaitoihinsa, jotta jokaisen lapsen osallistuminen ja vuorovaikutus olisi mahdollista (Kangas ym. 2021, 87).

3.4 Osallisuuden teoreettiset mallit

Varhaiskasvatuksessa käytetyimpiä osallisuuden malleja ovat Rogert Hartin osallisuuden tikapuut, jossa painopisteenä on lapsen toimijuus sekä Harry Shierin osallisuuden tasomalli, jossa osallisuutta tarkastellaan aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kautta. Uusin osallisuuden malli on Leena Turjan osallisuuden moninaisuus, joka on vielä vähemmän tunnettu, mutta kenties merkittävin suomalaisen varhaiskasvatuksen näkökulmasta. (Turja 2011, 27; Turja 2017, 46; Venninen, Leinonen ja Ojala 2010, 9.)

Turjan esittämässä lasten osallisuuden moninaisuuden mallissa yhdistyvät lasten valtaistuminen ja käsiteltävien aiheiden laajuus sekä osallisuuden tieto-, toiminta- ja tunnenäkökulma (Turja 2011, 31). Osallisuus näyttäytyy hyvin monenlaisena toimintana, joten Turjan malli tarjoaa osallisuuden tarkastelua erilaisista näkökulmista etenkin käytännön varhaiskasvatustyöstä. (Turja 2017, 47).

Kun osallisuutta tarkastellaan lasten valtaistumisen näkökulmasta, on tavoitteena lasten oma-aloitteisuus ja yhteiset neuvottelutaidot (kuvio 2). Nuorimmilla lapsilla valtaistuminen nähdään mukanaolona, kuulluksi tulemisena sekä vaihtoehtojen tarjoamisena. Lisäksi osallisuutta voidaan tarkastella ihmisen olemassaolon ja toiminnan näkökulmasta. Osallisuuden perusedellytyksenä on tiedon saaminen sekä itsestä että sosiaalisesta, kulttuurisesta ja fyysisestä ympäristöstä. Lapsille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, päätöksentekoon ja arviointiin, joten lasten on tärkeä olla tietoinen omasta osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista. Lapsen tunne omasta osallisuudesta on nimittäin yksi osa osallisuuden moninaisuuden mallia. (Turja 2011, 31–32.)

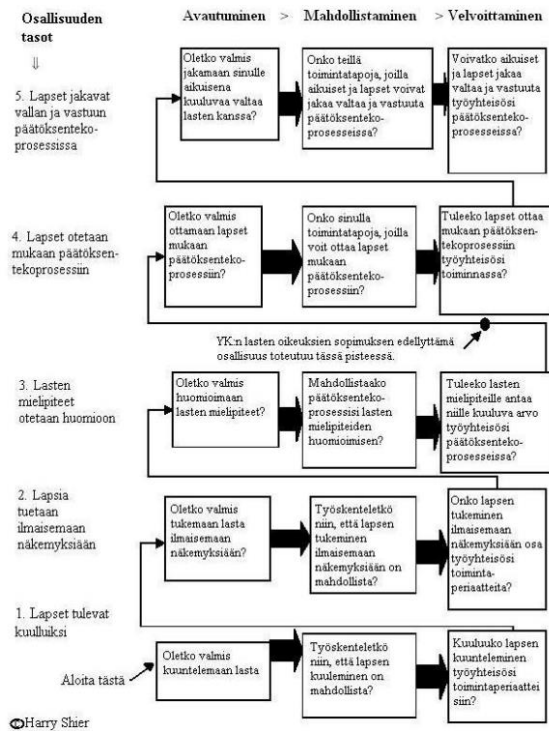

Kuvio 2. Osallisuuden moninaisuus Turjan mallin mukaan (Turja 2011, 32).

Shierin osallisuuden tasomallissa painopisteenä on aikuisten päätöksentekokulttuuri. (Turja 2017, 51). Hänen mukaansa jokaisen osallisuuden portaan muutos alkaa aikuisten asenteista. Vasta kun aikuiset ovat ymmärtäneet osallisuuden merkityksen ja ovat valmiita toimimaan lasta osallistavalla tavalla, voidaan alkaa toteuttaa osallisuutta käytännössä. (Turja 2011, 33.)

Shierin osallisuuden tasomallissa lapsen osallisuus jaetaan viiteen erilaiseen tasoon (kuvio 3). Ensimmäinen taso on lapsen kuuntelu, jonka lähtökohtana on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Aikuisen tulee mahdollistaa lapselle sellainen ympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus itseilmaisuuksiin ja aikuisen huomioon. Toisella tasolla lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään. Kuuntelemisen lisäksi aikuisten on pohdittava miten he voivat rohkaista ja tukea lapsia mielipiteiden ilmaisemiseen. Kolmannella tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon. Se ei tarkoita, että aikuisten tulisi toteuttaa kaikki lasten toiveet, vaan kyse on enemmänkin lasten mielipiteiden huomioimisesta ja kyvystä perustella, jos jotain asiaa ei ole mahdollista toteuttaa. Neljännellä tasolla lapset pääsevät mukaan päätöksentekoprosessiin. Aikuinen antaa lapselle enemmän valtaa, mutta ottaa kuitenkin vastuun päätöksenteoissa. Tällä tasolla aikuinen ja lapsi yhdessä pohtii ja kommunikoi päätettävistä asioista niin, että aikuiset ottavat lasten mielipiteet ja ideat huomioon. Viidennellä tasolla lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksentekoprosessissa. Tällä tasolla lapset saavat enemmän vallan lisäksi myös vastuuta, kuitenkin niin, että valta ja

vastuu jaetaan yhdessä aikuisten kanssa. (Venninen, Leinonen ja Ojala 2010, 9–12.)

Kuvio 3. Osallisuuden tasomalli Shierin mallin mukaan (Venninen, Leinonen ja Ojala 2010, 10).

4 Osallistamisen menetelmät

4.1 Pedagoginen dokumentointi

Pedagogista dokumentointia käytetään varhaiskasvatuksessa keskeisenä työmenetelmänä suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja työn kehittämisessä. Se on jatkuva prosessi, joka muodostuu havainnoinnista, dokumentoinnista ja vuorovaikutuksellisesta tulkinnasta. Pedagogisen dokumentoinnin ansiosta lapset ja huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Sen avulla saadaan tietoa lasten kehityksestä, elämästä, ajattelusta, kiinnostuksen kohteista, oppimisesta, tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta. Yksittäiset dokumentit, kuten piirroukset,

valokuvat ja kasvattajien havainnot auttavat tarkastelemaan lasten kehitystä ja oppimista. (Opetushallitus 2018, 37.) Pedagogisen dokumentoinnin perusedellytyksenä on lapsilähtöinen toiminta, sillä varhaiskasvatusta on suunniteltava ja toteutettava lasten mielenkiinnon kohteiden ja näkemysten mukaan. On tärkeää, että aikuisen ja lapsen välille syntyy aito ajatustenvaihto. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 13).

Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan tutkia lasten osallisuutta ryhmässä. Lasten osallisuutta tuetaan olennaisesti sillä, että heidän näkemyksensä ja tulkintansa vaikuttavat konkreettisesti yhteiseen toimintaan. (Ahonen 2017, 140–141.) Pedagogisen dokumentoinnin tulisi parhaimmillaan tuoda varhaiskasvatukseen osallistuvaa pedagogiikkaa, jolloin varhaiskasvatuksen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen olisi jokaisen oikeus ja mahdollisuus. Toimintaa tulee suunnitella yhdessä lasten kanssa, mutta varhaiskasvatuksenopettaja on vastuussa pedagogisesta suunnittelusta ja toteutuksesta sekä toiminnan pitkäjänteisyydestä ja logiikasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ideoiden tallentamisen, jolloin niihin voidaan palata myöhemmin ja toteuttaa niitä pedagogisesti perustellen. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 55.)

Pedagoginen dokumentointi on tärkeä menetelmä vahvistamaan ja kehittämään lasten identiteettiä ja toimijuutta. Toimijuus voidaan määritellä yksilön tai ryhmän kykyä toimia omaehtoisesti erilaisissa tilanteissa. Toimijuus liittyy vahvasti myös osallisuuteen, vapaaehtoisuuteen sekä vaikutus- ja valinnanmahdollisuuteen. Yksilön toimijuus riippuu siitä, millainen vaikutus yksilöllä on tapahtumiin. Toimijan ikä, sukupuoli, kulttuuri, asema, ympäristö sekä toiminnan ajankohta ovat vaikutuksia siihen, millaiseksi toimijuus muodostuu. Arvioidessa yksilön toimijuutta, on olennaista tarkastella mitä lapsi osaa, kykenee, haluaa, tuntee ja voi tehdä. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 60.)

Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapsen toimijuuden kehittymistä ja vahvistumista voidaan seurata ja tukea. Yhteiset keskustelut aikuisten ja lasten välillä vahvistavat lasten käsitystä heidän vahvuuksistaan sekä siitä, että heidän

toimintaansa ja ajatuksiaan kunnioitetaan. Näin lasten ajattelu ja tulkinta voivat jalostua vielä yhteisen toiminnan päättymisen jälkeenkin. (Ahonen 2017, 140–141; Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 61.) Dokumentoimalla lasten toimijuuden hetkiä arjessa niihin voidaan palata myöhemmin. Näin lapset saavat vahvistusta omasta toimijuudestaan ja sen toteuttamisesta käytännössä. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 60–61.)

4.2 Lasten neuvosto

Varhaiskasvatuksen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon arvoissa on paljon samankaltaisuuksia, kuten tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus (Kangas ym. 2021, 28). Varhaiskasvatussuunnitelma perustuu ihmisoikeuksiin ja jokainen kasvattaja varhaiskasvatuksessa on samalla demokratia- ja ihmisoikeuskasvattaja (Opetushallitus 2022b). Varhaiskasvatuksessa demokraattisella kasvatuksella pyritään tukemaan lapsen kykyä toimia tiedostaen omat oikeudet, mutta kunnioittaen myös toisten oikeuksia. Hyvinvointia, ihmisarvoa ja osallisuutta lisäävien kasvatustieteen menetelmien käyttö sekä varhaiskasvatuksessa lapsen näkeminen tasavertaisena toimijana aikuisen kanssa ovat osa demokraattista kasvatusta. Lapsen osallistaminen päätöksentekoprosesseihin sekä lasten kannustaminen ottamaan valtaa ja vastuuta sekä omasta että toisten arjesta tukee rakenteellisesti demokraattisia arvoja varhaiskasvatuksessa. (Kangas ym. 2021, 28.) Edustuksellisuus on osa demokratiaa, jota myös varhaiskasvatuksessa harjoitellaan (Turja 2017, 45).

Osallisuus tarkoittaa myös sitä, että ihmisille mahdollistetaan kuulluksi tuleminen ja vaikuttaminen heitä koskevissa asioissa. Yksilön osallistuminen asioiden suunnitteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen johtaa myös vahvempaan toiminnan sitoutumiseen. (Turja 2017, 45.) Suomessa on toiminnassa Lasten Parlamentti yhdistys ry, jonka tavoitteena on lasten osallisuuden ja vaikuttamisen edistäminen Suomessa. Parlamentin perustana on YK:n lasten oikeuksien sopimus. (Suomen Lasten Parlamenttiyhdistys 2022.) Myös varhaiskasvatuksessa on järjestetty lasten kokouksia yhdessä päiväkodin johtajan kanssa, joissa muutama lapsi jokaisesta lapsiryhmästä on

päässyt keskustelemaan, neuvottelemaan ja päättämään ajankohtaisista asioista. (Turja 2017, 45.)

5 Aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä

Piia Roos tutki väitöskirjassaan ”Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta” (2015) sitä, miten lapset kertovat ja millaisena päiväkotiarkea jäsentyy lasten kerronnassa. Tutkimus perustui lapsuudentutkimuksen ajatusmaailman näkemykseen lapsen näkökulman ja äänen merkityksellisyydestä. Tutkimuksen aineisto koostui 4–6-vuotiaiden lasten haastatteluista, joita täydennettiin lasten tekemillä piirroksilla. Tutkimus ja sen aineisto koostui kahdesta eri tarkastelukokonaisuudesta – kerronnan prosessista, lasten kerronnan ominaispiirteistä ja kerronnan vuorovaikutuksellisuudesta sekä päiväkodin arjesta, sen tapahtumista, toimijoista ja toimintatavoista. Tutkimuksessa sekä yksittäisen lapsen että eri lapsien välillä oli kerronnassa moninaisuutta. Siitä huolimatta lapset yllättivät avoimuudellaan ja kerronnan taidoillaan. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että lapset olivat tyytyväisiä elämäänsä päiväkodissa ja viihtyivät siellä. Ystävät ja leikki sekä aikuisten huolenpito koettiin tärkeänä osana arkea. Tutkimus osoitti, kuinka lapset kokivat omat vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi suhteessa päiväkodissa vallitseviin toiminnan rakenteisiin.

Sirpa Yli-Heikkilän toiminnallinen opinnäytetyö ”Lasten osallisuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa” (2017) on osa Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen, TVT- ja liikuntakasvatuksen kehittämisen hanketta 2016–2017. Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää käytännönläheistä tietoa siitä, miten lasten osallisuutta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa ja mitä vaikutuksia osallisuuden tukemisella on lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Opinnäytetyön teoriapohjana toimii varhaiskasvatussuunnitelma ja osallisuuden tukemiseen liittyvät lait. Teoriataustassa oli käsitelty osallisuuden määritelmää sekä miten osallisuus ilmenee ja mitä vaikutuksia sillä on lapsen kehitykselle. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi opetusvideo.

Anne Ollilan opinnäytetyön ”Lasten osallisuus Kittilän varhaiskasvatuksessa” (2019) tarkoituksena on ollut kartoittaa lasten osallisuuden toteutumista Kittilän varhaiskasvatuksessa sekä laatia kunnan varhaiskasvatuksen käyttöön lasten osallisuuden arvioinnin kriteerit. Tietoa lasten osallisuuden toteutumisesta on kerätty varhaiskasvatuksen tiimeille luodulla kyselyllä sekä lasten haastattelulla. Tietoperustassa käsitellään varhaiskasvatusta, lasten osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että lapset kokevat voivansa vaikuttaa haluamiinsa asioihin, vaikka aikuiset tekevätkin päätökset. Erityisesti leikin valintaan lapset pääsivät itse vaikuttamaan.

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tuotos

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa.

Tavoitteenamme oli järjestää päiväkotiin lasten neuvosto, jossa lapset pääsevät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi.

Opinnäytetyömme tuotoksena laadimme oppaan lasten neuvoston perustamisesta sekä sen toiminnasta, jota päiväkodin henkilöstö voi hyödyntää myös jatkossa. Tavoitteena olikin, että lasten neuvosto jäisi osaksi päiväkodin toimintaa.

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimi Joensuussa sijaitseva yksityinen päiväkotijärjestö, joka tarjoaa 0–5-vuotiaiden varhaiskasvatuksen lisäksi myös esiopetusta. Päiväkodin toiminnassa painottuvat seikkailu, liikunta ja musiikki.

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on yhdistää käytännön toteutus ja raportointi. Opinnäytetyön on tarkoitus olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellinen sekä riittävästi alan tiedon ja taidon hallintaa osoittava. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämistyötä, jossa tutkimuksen ajattelutapa ja menetelmälliset käytännöt tukevat ammatillista kehittymistä. Kehittyminen asiantuntijaksi opinnäytetyössä vaatii sekä toteuttamisprosessin että tuotoksen laatimisen. Toiminnallinen opinnäytetyö toteutetaan kehittävästi ja tutkimuksellisesti kehittämisprosessin mukaan. Parhaimmillaan toiminnallisen opinnäytetyön kehittämistyöhön osallistuu aktiivisesti kaikki osapuolet, jolloin prosessin aikana syntynyttä tietoa käsitellään yhdessä kohdejoukon kanssa. (Kostamo, Airaksinen, Vilkkä 2022, 12–16.)

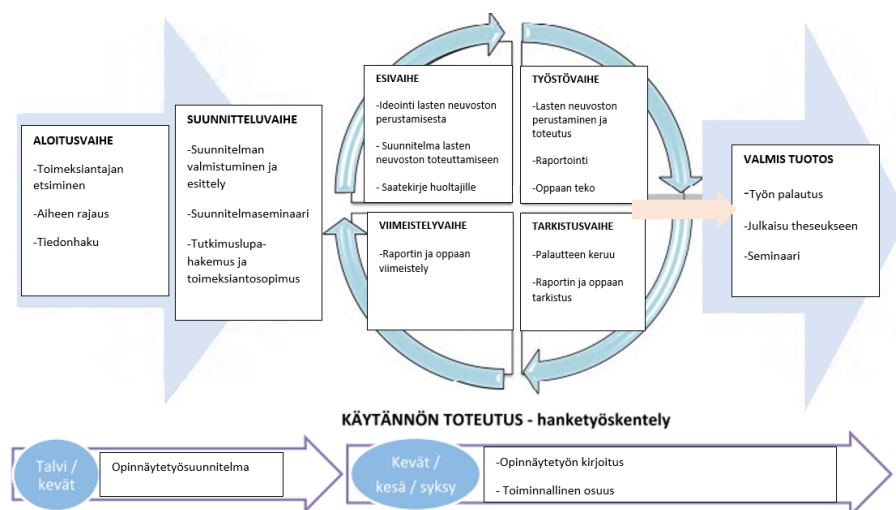
Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on esimerkiksi ammatilliseen käyttöön suunnattu ohjeistus tai tapahtuma. Tuotoksena voi syntyä esimerkiksi kirja, kansio, opas, näyttely tai konferenssi. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuotos tehdään aina jollekin tai jonkun käyttöön, sillä tavoitteena on osallistaa ihmisiä toimintaan tai selkeyttää sitä oppaan avulla. On tärkeä määritellä kohderyhmä täsmällisesti, koska tuotoksen sisältöön ratkaisee se, kelle tuotos on tarkoitettu. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10, 38–40.)

Opinnäytetyöksi valikoitui toiminnallinen toteutustapa, sillä toimeksiantajalta tuli toive oppaan tekemisestä, jotta lasten neuvostoa voitaisiin hyödyntää myös jatkossa. Opas sisältää ohjeet lapsineuvoston perustamisesta ja toteuttamisesta. Opinnäytetyön teoriaosuus lapsen osallisuudesta tukee toiminnallista osuutta, sillä tarkoituksenamme oli lasten osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa. Lisäksi haastattelimme työntekijöitä siitä, mitä he toivovat oppaan sisältävän.

7.2 Prosessia ohjaava malli

Opinnäytetyömme prosessi mukailee Salosen (2013, 16) konstruktivistista mallia, jossa yhdistyy sekä lineaarisen mallin että spiraalimallin vahvuudet ja kehittämistoiminnan logiikka. Konstruktivistisen mallin ajatuksena on huolellinen suunnittelu, työn vaiheistaminen, toiminnasta oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote sekä monipuolinen menetelmäosaaminen (kuvio 5).

Myös osallistava ja yhteisöllinen näkökulma sekä sosiaalipedagoginen työote ovat konstruktivistisen mallin lähtökohtina. Valitsimme konstruktivistisen mallin, koska koimme tärkeäksi prosessin eri vaiheiden huolellisen suunnittelun ja toteutuksen. Lisäksi lasten osallistaminen oli suuressa roolissa opinnäytetyön toteutuksessa.

Kuvio 5. Opinnäytetyön työskentelyprosessi Salosen (2013, 20) mallia mukaillen.

7.3 Tiedonhankinnan menetelmät

Opinnäytetyön lähtökohtana on hyvä ja kattava teoriaviitekehys, jossa tietoa on hankittu perustellusti ja tarpeeksi laajasti (Mattila, Ruusunen, Uola 2006, 97). Kehittämisprosessissa tiedon on oltava käytännöllistä ja kehittämistä tukevaa ja sellaista, että sillä vastataan toimeksiantajan vaatimukseen. Lisäksi tiedolla

osoitetaan, että toiminta on tehty suunnitelman mukaisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 113–114.)

Käytimme dialogista keskustelua tiedonhankinnan menetelmänä. Mönkkösen (2007, 86–89) mukaan dialogisella keskustelulla pyritään rakentamaan yhteinen ymmärrys asiasta ja edesauttamaan vuorovaikutusta. Yksi tärkeä elementti dialogisuudessa on vastavuoroisuus, jossa jokainen osapuoli pääsee vaikuttamaan ja luomaan asioita. Lisäksi dialogisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää molemmin puolinen luottamus, jossa uskalletaan keskustella ajatuksista avoimesti ja rehellisesti.

Opinnäytetyön prosessissa vastavuoroisuus näkyi meidän ja toimeksiantajan molemminpuolisena ymmärryksenä, jossa rakensimme lapsineuvostoa yhteisymmärryksessä molempien ehdoilla. Koimme jo opinnäytetyöprosessin alussa, että meille oli syntynyt molemmin puolinen luottamus toimeksiantajan kanssa, sillä toimeksiantaja oli hyvin kiinnostunut opinnäytetyömme aiheesta ja halukas osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Käytimme dialogista keskustelua opinnäytetyö prosessin jokaisessa vaiheessa toimeksiantajamme kanssa. Aloitus- ja suunnitteluvaiheessa keskustelimme toimeksiantajamme kanssa opinnäytetyön aiheesta ja toteutustavasta. Esivaiheessa ideoimme dialogisen keskustelun avulla tarkemmin lastenneuvoston perustamista. Työstövaiheessa kävimme keskustelua toimintakertojen välissä toimintojen onnistumisesta ja kehittämiskohteista. Tarkistus- ja viimeistelyvaiheessa keräsimme palautetta toimeksiantajaltamme toiminnastamme sekä tuotoksesta.

7.4 Osallistamisen menetelmät

Kehittämistoiminta edellyttää ihmisiltä aktiivista vuorovaikutusta ja osallistumista prosessiin. Osallistamisen perustana on dialogi, jonka avulla voidaan avoimesti tarkastella eri osapuolten kanssa kehittämistoiminnan perusteita, toimintatapoja ja tavoitteita. (Toikko & Rantanen 2009, 89.) Opinnäytetyössämme osallistamisen menetelmänä on lastenneuvosto, jossa hyödynsimme lasten

haastattelua. Roosin (2016, 30–31) mukaan haastattelu on yleisesti käytetty menetelmä, kun halutaan kartoittaa lasten toiveita ja mielipiteitä. Lapsia haastatellessa on luotettava siihen, että lapsi osaa itse parhaiten kertoa omasta elämästään ja kokemuksistaan. Oleellista on tavoittaa lasten kokemukset heidän ominaan, ei aikuisten määrittämänä. Aikuinen saattaa tahtomattaan dominoida tai johdatella keskustelua, joten haastattelussa on hyvä käyttää strukturoimattomia haastattelumenetelmiä, kuten esimerkiksi avointa haastattelua, kerronnallista haastattelua tai narratiivista haastattelua. Ne antavat tilaa lapsen omalle kerronnalle, sillä niissä keskeisintä on antaa lapsen puhua aiheesta mahdollisimman vapaasti niin, että kysymysten sijaan vain keskustelun aihe olisi ennalta valittu. Etuna haastattelussa on joustavuus, sillä siinä on mahdollista toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä, selventää sanamuotoja sekä käydä vapaata keskustelua (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85).

Käytimme lasten neuvostossa haastattelun apuna kuvakommunikointia, jotta lasten olisi helpompaa ymmärtää lasten neuvoston toimintaa ja tuoda lasten neuvostossa esiin omia mielipiteitään käsiteltävistä aiheista. Toimeksiantajan kanssa keskustelussa nousi tarve käsitellä lepoaikoja ja kerätä lapsilta toiveita niihin liittyen. Huuhtasen (2011, 58–59) mukaan kuvien avulla kommunikointi on ihmisille luonnollinen tapa kommunikoida, joten se ei välttämättä tarvitse mitään erityistä järjestelmää. Käyttäessä kuvia puhetta tukevana kommunikointimenetelmänä, tarkoituksena ei ole korvata puhetta, vaan edistää, vahvistaa sekä täydentää kommunikointia. Kuvilla voidaan nimikoida ympäristön tiloja ja esineitä sekä ilmaista viestejä tehokkaasti. Kuvat tulee valita niitä käyttävän henkilön sekä hänen tarpeidensa mukaan. Kommunikointikuvia voidaan luoda eri tavoin kuten valokuvista, lehdistä leikatuista kuvista tai piirretyistä kuvista. Kuvia voidaan luoda myös itse.

Haastattelun lisäksi hyödynsimme lasten neuvoston kokouksissa pedagogista dokumentointia. Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapsia voidaan osallistaa toiminnan suunnitteluun, arviointiin sekä kehittämiseen (Opetushallitus 2018, 37). Kirjasimme lasten toiveet pöytäkirjaan (liite 4), jotta varhaiskasvattajat voivat kehittää myöhemmin päiväkodin toimintaa lasten toiveiden perusteella.

7.5 Arvioinnin menetelmät

Arvioinnin tavoitteena on korostaa kehittämisprosessin onnistumisia ja epäonnistumisia sekä tuoda näkyväksi erilaisia näkökulmia ja oppimisprosesseja. Arvioinnilla analysoidaan saavutettua tavoitetta sekä arvioidaan toimijoiden osallistumista prosessiin. (Toikko & Rantanen 2009, 89.) Oman opinnäytetyön arviointi on tärkeä osa oppimisprosessia, joten se tulee tehdä kriittisesti tutkivalla asenteella (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154).

Opinnäytetyöpäiväkirjaa käytetään opinnäytetyön kirjoittamisen tukena. Sitä voidaan käyttää ideoinnin ja arvioinnin apuna sekä muistiinpanovälineenä koko opinnäytetyöprosessin ajan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–20.) Aloitimme opinnäytetyöpäiväkirjan kirjoittamisen heti prosessin alussa. Olemme käyttäneet päiväkirjaa lähinnä arvioinnissa, sillä olemme kirjanneet siihen havaintoja ja toiminnan arviointia koko opinnäytetyön prosessin ajan. Koimme reflektoinnin tärkeäksi oman toiminnan arvioinnissa. Salosen (2013,16) konstruktivisessa mallissa reflektiota tapahtuu koko prosessin ajan. Käytännössä sillä tarkoitetaan tasavertaista ja vuorovaikutteista keskustelua eri toimijoiden kanssa sekä arviointia käytetyistä menetelmistä, materiaaleista ja aineistoista.

Oman arvioinnin lisäksi on hyvä kerätä palautetta tavoitteiden saavuttamisesta myös kohderyhmältä, jotta arviointi ei jäisi liian subjektiiviseksi. Arvioinnissa on hyvä muistaa, että opinnäytetyön on tarkoitus olla ammatillisesti kiinnostava ja kohderyhmälle merkittävä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157.) Konstruktivisessa mallissa tarkastusvaihe on eroteltu omaksi vaiheeksi, mutta arviointia ajatellaan kuitenkin tapahtuvan kaikissa vaiheissa (Salonen 2013, 18). Arvioinnissa pyysimme toimeksiantajalta palautetta lapsineuvoston onnistumisesta sekä oppaan käytettävyydestä, visuaalisesta ilmeestä ja luettavuudesta dialogista keskustelua käyttäen. Pyysimme palautetta myös lasten neuvostoon osallistuneilta lapsilta. Palautteen keruussa käytimme dialogista keskustelua kuvia apuna käyttäen.

8 Opinnäytetyön prosessi

8.1 Aloitus- ja suunnitteluvaihe

Aloitusvaihe lähtee liikkeelle opinnäytetyön aiheesta. Sen lisäksi aloitusvaiheeseen sisältyy alustava kehittämistehtävä, kehittämistarve, toimintaympäristö sekä mukana oleva toimija. (Salonen 2013, 17.) Aloitimme opinnäytetyön prosessin keväällä 2022. Saimme toimeksiantajaksemme yksityisen päiväkodin, jossa olimme molemmat tehneet jo aiemmin sijaisuuksia. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa heidän erilaisista tarpeistaan ja useammasta ehdotuksesta valitsimme eniten meitä kiinnostavan aiheen opinnäytetyöllemme. Lähdimme kokoamaan tietoperustaa varhaiskasvatuksesta ja lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa.

Suunnitteluvaiheen aikana tehdään opinnäytetyösuunnitelma. Suunnitelman tulee sisältää tavoitteet, toimintaympäristön, työn vaiheet, toimijat, työskentelymenetelmät, aineistot ja materiaalit, tiedonhankintamenetelmät sekä dokumentointitavat. (Salonen 2013, 17.) Suunnitelmavaiheessa teimme opinnäytetyön suunnitelman, jossa toimimme esille muun muassa opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteet, prosessin vaiheet, käytettävät menetelmät, aikataulun sekä opinnäytetyön mahdolliset jatkojalostusmahdollisuudet. Esittelimme suunnitelmamme suunnitelmaseminaarissa, jonka jälkeen viimeistelimme suunnitelmamme valmiiksi. Allekirjoitimme yhdessä toimeksiantajan ja ohjaavan opettajan kanssa toimeksiantosopimuksen sekä haimme tutkimusluvan toimeksiantajaltamme.

8.2 Esivaihe

Suunnitteluvaiheen jälkeen opinnäytetyön teko siirtyy esivaiheeseen, jossa valmistellaan varsinaista työskentelyä toimintaympäristössä. Esivaihe on lyhyt, sillä tarkoituksena on vain käydä läpi suunnitelmaa ennen toimintaympäristössä työskentelyä. (Salonen 2013, 17–18.) Prosessimme esivaiheessa ideoimme

dialogisen keskustelun avulla toimeksiantajamme kanssa tarkemmin sitä, kuinka lähdemme lasten neuvostoa perustamaan.

Keskustelimme päiväkodin työntekijöiden kanssa tulevan lasten neuvoston jäsenten sopivasta määrästä. Päädyimme valitsemaan lasten neuvostoon kymmenen jäsentä, jolloin kaikilla jäsenillä on yhtäläinen mahdollisuus päästä kuuluviin ja tuoda omia mielipiteitään esille. Lisäksi lasten mahdollisten poissaolojen takia lasten neuvoston toiminta ei menisi liian suppeaksi jäseniä ollessa kymmenen. Päätimme päivämäärät, milloin tulemme kertomaan lapsille lasten neuvostosta sekä toteuttamaan lapsille äänestyksen ja lasten neuvoston ensimmäisen kokoontumisen. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa aiheista, mitä lasten neuvostossa voisi käsitellä ja minkä aiheen valitsisimme ensimmäiseen lasten neuvoston kokoukseen. Valitsimme aiheeksi lepoaikat, sillä niitä olisi toimeksiantajan mukaan ajankohtaista käsitellä. Lepoaikat ovat vain yksi aihe, jota lasten neuvostossa voidaan käsitellä. Aiheet valikoituvat sen mukaan, mistä asioista olisi hyvä saada lasten näkemys.

Teimme suunnitelman (liite 3), joka oli pohjana lasten neuvoston toteuttamisessa. Lähetimme myös lasten huoltajille saatekirjeen (liite 1), jossa kerroimme opinnäytetyömme tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä lasten mahdollisuudesta osallistua opinnäytetyömme toteutukseen.

8.3 Työstövaihe

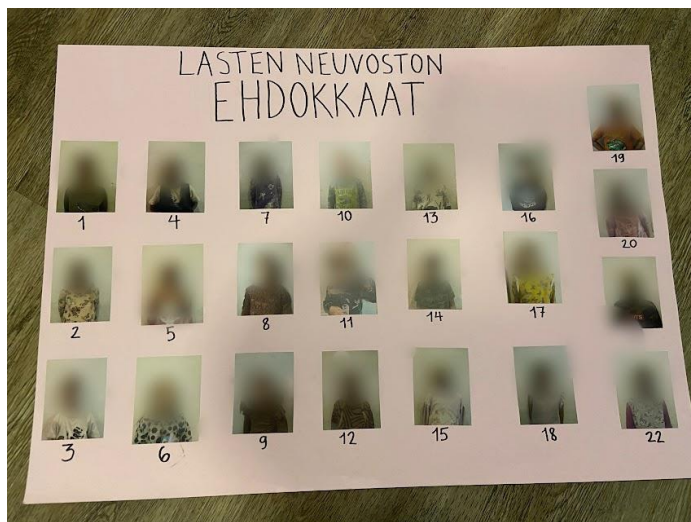
Työstövaiheessa tapahtuu varsinainen käytännön toteutus eli toimintaympäristössä työskentely. Työstövaihe on kaikista pisin ja vaativin vaihe, sillä sen aikana rakentuu valmis opinnäytetyö. (Salonen 2013, 17–18.) Työstövaiheen käytännön toteutuksen teimme päiväkodilla, jossa kerroimme lapsille lasten neuvostosta, pidimme äänestyksen ja kokeilimme lasten neuvoston toimintaa yhden kokouksen verran. Jokaisen toimintakerran jälkeen kirjasimme havaintojamme opinnäytetyöpäiväkirjaan ja kävimme havainnoista dialogista keskustelua keskenämme ja yhdessä toimeksiantajamme kanssa. Raportoimme opinnäytetyöhön lasten neuvoston perustamisesta ja sen

toiminnasta sekä täydensimme opinnäytetyön tietoperustaa. Opinnäytetyömme tuotoksena valmistimme oppaan lapsineuvoston perustamisesta, toiminnasta ja sen hyödyntämisestä.

Ensimmäisen kerran tavoitteena oli jakaa lapsille tietoa lasten neuvostosta ja saada heidät innostumaan siihen osallistumisesta. Kerroimme 3–6-vuotiaille lapsille lasten neuvostosta pienryhmittäin. Pienryhmiä oli neljä ja jokaisessa pienryhmässä oli 10–16 lasta. Päädyimme kokoamaan lasten neuvoston yli 3-vuotiaista, sillä koimme lasten neuvoston toiminnan alle 3-vuotiaille hankalaksi ymmärtää. Keskustelimme lasten kanssa mitä lasten neuvosto tarkoittaa ja mitä siellä tehdään sekä kerroimme mahdollisuudesta asettua ehdolle lasten neuvoston jäseneksi. Kerroimme, että jokainen lapsi pääsee äänestämään ehdolle asettuneista lapsista ja 10 eniten ääntä saanutta lasta valitaan lasten neuvoston jäseniksi. Perustelimme lapsille, miksi vain osa lapsista pääsee neuvostoon kertomalla, että keskusteleminen, ideoiden kerääminen ja asioista päättäminen on helpompaa pienemmässä ryhmässä kuin koko päiväkodin lasten kanssa. Lisäksi muistutimme lapsia mahdollisuudesta kertoa omista ideoistaan tuleville lasten neuvoston jäsenille, jolloin neuvoston jäsenet voivat tuoda niitä esille neuvoston kokouksissa. Kerroimme myös, että keväällä 2023 järjestetään uusi äänestys, jossa valitaan uudet jäsenet lasten neuvostoon. Silloin myös niille, jotka eivät nyt tullut valituksi neuvoston jäseniksi, on mahdollisuus päästä osaksi uutta neuvostoa. Lasten neuvostosta kertomisessa ja siitä keskustelemisessä meni yhden pienryhmän kanssa noin 15min.

25 lasta oli halukasta osallistumaan lasten neuvostoon. Lasten innostus asettua ehdolle antoi meille vahvistusta tavoitteeseen pääsysteemme. Kirjasimme halukkaiden lasten nimet ylös ja annoimme heille lupa-anomuksen (liite 2) huoltajien täytettäväksi alaikäisten tutkimisen eettisten periaatteiden mukaan. Huoltajilla oli viikko aikaa täyttää lupa-anomus. Lupa-anomuksia saimme 22 kappaletta, joista kaikilla oli lupa osallistua ehdokkaaksi lasten neuvostoon. Otimme ehdolle asettuneista lapsista valokuvat äänestystä varten, jotta lasten olisi helpompi hahmottaa ketkä ovat ehdolla ja keitä he voivat äänestää (kuva 1).

Keskustelimme toimeksiantajan kanssa ensimmäisen toimintakerran jälkeen sen onnistumisesta. Toimeksiantajan mielestä onnistuimme kertomaan lasten tasoisesti ja innostavasti lasten neuvostosta, mikä näkyi lasten suurena halukkuutena osallistua lasten neuvostoon.

Kuva 1. Kuvat lasten neuvoston ehdokkaista.

Toisen kerran tavoitteena oli saada lapsille kokemus äänestämisestä ja mahdollisuudesta vaikuttaa. Teimme äänestyssermin, jossa oli näkyvillä jokaisen ehdolle asettuneen lapsen kuva, nimi ja äänestysnumero. Äänestettävän ehdokkaan nimi ja numero kirjoitettiin yhdessä lapsen kanssa lapulle, jonka lapsi sai tiputtaa äänestyslaatikkoon. Halusimme tällä tavoin saada lapsille kokemuksen äänestämisestä, joka jäljittelee aitoa äänestystilannetta (kuva 2 ja 3). Kerroimme lapsille, että jokainen pääsee äänestämään ehdolle asettuneista lapsista lasten neuvoston jäsenet. Myös ehdolla olevat lapset saivat osallistua äänestykseen, mutta itseänsä ei voi äänestää. Jokainen lapsi kävi yksitellen äänestämässä, jolloin valinta äänestyksestä oli jokaisen henkilökohtainen eikä valintaan vaikuttanut muiden lasten mielipide. Toinen meistä oli apuna äänestyksessä ja toinen huolehti siitä, että jokainen lapsi pääsi vuorollaan äänestämään. Äänestämässä kävi noin 40 lasta ja siihen meni aikaa noin tunti. Äänestyksen jälkeen laskimme äänet ja valitsimme 10 eniten ääntä saanutta lasta lasten neuvoston jäseneksi. Teimme lasten neuvoston jäsenistä julisteen, jossa näkyi jokaisen jäsenen kuvat. Näin toimme näkyväksi, ketkä lapsista tulivat valituksi lasten neuvostoon. Saimme

hyvää palautetta toimeksiantajalta äänestyksen järjestämisestä, sillä toimeksiantaja piti siitä, että äänestystilanne oli todenmukainen ja mahdollisti lapsen oman päätöksenteon.

Kuva 2 & 3. Äänestystilanne.

Kolmannen kerran tavoitteena oli järjestää ensimmäinen lasten neuvoston kokous ja kokeilla sen toimintaa keräämällä lapsilta ideoita, miten lepohetkestä saisi päiväkodissa mieluisamman. Kokoonnuimme ensin kaikkien lasten kanssa samaan tilaan, jossa kerroimme lapsille, ketkä heistä saivat eniten ääniä ja pääsevät lasten neuvoston jäseneksi. Näin teimme kaikille lapsille näkyväksi lasten neuvoston kokoonpanon. Tämän jälkeen pidimme ensimmäisen lasten neuvoston kokouksen, jonka aiheena oli lasten lepo hetket toimeksiantajan toiveesta.

Kokouksen aikana täytimme pöytäkirjaa (liite 4), johon kirjattiin aika, paikka, paikallaolijat, käsiteltävät aiheet sekä esille nousseet ideat ja toiveet. Lasten neuvoston kokouksissa täytetään pöytäkirjaa, koska se on yleisesti käytetty menetelmä kokouksessa nousseiden asioiden kirjaamisessa. Näin voimme käyttää lasten toiveita ja ideoita toiminnan kehittämisessä. Olimme tulostaneet erilaisia kuvia lepo hetkeen liittyvistä asioista (kuva 4). Kuvia oli esimerkiksi lasten sängyistä ja petivaatteista, kirjoista, musiikista, nukkumisesta ja

valvomisesta sekä valoista. Kuvien avulla kyselimme lapsilta mitä mieltä he ovat tämänhetkisistä lepohetkistä.

Tämän jälkeen keskustelimme lasten kanssa, miten lepohetkistä voisi tehdä entistä viihtyisämpiä esimerkiksi mitä satuja ja millaista musiikkia he haluavat kuunnella sekä millaisessa valaistuksessa heidän olisi hyvä levätä. Lopuksi kävimme läpi pöytäkirjaan kirjatut asiat. Kokous kesti noin puoli tuntia. Kokouksen jälkeen keräsimme lasten neuvostoon osallistuneilta lapsilta palautetta lasten neuvoston perustamisesta ja kokoontumisesta. Palautteen keruussa käytimme hymynaamoja, joiden avulla lapset saivat kertoa, oliko lasten neuvoston toiminta helposti ymmärrettävissä, millaista äänestettävän valitseminen oli, miltä tuntui päästä jäseneksi lasten neuvostoon ja mitä ajatuksia ensimmäinen kokous herätti. Lapset olivat innoissaan siitä, että pääsivät osaksi lasten neuvostoa ja kertomaan siellä omia mielipiteitään. Lapset myös kovasti odottivat jo seuraavaa kokoontumista. Lapsista oli kivaa päästä äänestämään omista kavereista lasten neuvoston jäseniä. Osa lapsista koki äänestystilanteen hiukan jännittävänä, sillä tilanne oli heille uusi.

Kuva 4. Lasten neuvoston kokous.

8.4 Tarkistus- ja viimeistelyvaihe

Opinnäytetyön prosessin ollessa loppusuoralla opinnäytetyön teossa siirrytään tarkistusvaiheeseen. Opinnäytetyön arviointia tehdään koko prosessin ajan, mutta tarkistusvaiheessa toimijat arvioivat yhdessä tuotosta ja mahdollisesti palauttavat sen vielä työstövaiheeseen tai siirtävät työn suoraan sen viimeistelyvaiheeseen. Viimeistelyvaiheessa viimeistellään työn tuotos sekä kehittämishankeraportti. Toiminnallisessa opinnäytetyössä valmiin tuotoksen tuloksena syntyy usein jokin konkreettinen tuote. (Salonen 2013, 18–19.)

Keräsimme dialogisen keskustelun avulla palautetta toimeksiantajaltamme jatkuvasti opinnäytetyön prosessin aikana. Jokaisen toimintakerran jälkeen keskustelimme toimeksiantajan kanssa siitä, miten itse koimme toiminnan sujuneen ja mitä huomioita toimeksiantaja oli tehnyt. Kävimme yhdessä läpi tuotostamme, ja toimeksiantaja oli oppaan sisältöön ja visuaaliseen ilmeeseen tyytyväinen eikä kokenut tarvetta muokkaukselle. Opinnäytetyön prosessin päätteeksi kävimme loppukeskustelun, jossa keräsimme palautetta muun muassa opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toimivuudesta sekä tuotoksemme hyödyllisyydestä, luettavuudesta ja visuaalisuudesta. Lisäksi toimeksiantajamme kirjoitti kirjallisen arvioinnin käydyn keskustelun pohjalta.

Saimme opinnäytetyömme ohjaajalta palautetta opinnäytetyön raportoinnista ja sen pohjalta täydensimme sekä teoriaosuutta että prosessin vaiheiden raportointia. Tarkastelimme opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen ja toiminnallisen osuuden yhteensopivuutta. Hyödynsimme raportoinnissa opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjattuja muistiinpanoja ja havaintoja, jotka tukivat prosessin selkeää raportoimista. Viimeistelyämme oppaan, tulostimme ja laminoimme sen toimeksiantajalle. Lopuksi tarkistimme opinnäytetyömme oikeinkirjoituksen ja kirjoitusasun, otsikoinnin sekä raportointiasetukset.

9 Opinnäytetyön tuotos

9.1 Opas lasten neuvoston perustamiseen

Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyy jokin konkreettinen tuotos. Tuotos voi olla esimerkiksi esite, kasvatussuunnitelma, palautejärjestelmä tai opas. (Salonen 2013, 25.) Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi opas lasten neuvoston perustamisesta sekä sen toiminnasta. Opas on suunnattu varhaiskasvattajille lasten osallisuuden lisäämisen tueksi. Oppaan avulla varhaiskasvattajat voivat suunnitella ja toteuttaa lasten neuvoston osaksi päiväkodin toimintaa. Tavoitteena olikin, että lasten neuvosto jäisi osaksi päiväkodin toimintaa.

Opas alkaa saatesanoilla ja tiedolla siitä, kenelle opas on suunnattu. Opas sisältää teoretietoa lasten neuvostosta ja lasten osallisuudesta. Oppaassa on avattu lasten neuvoston perustamisen neljä vaihetta, joita ovat lasten neuvostosta kertominen ja ehdolle asettuminen, äänestyksen valmistelu, äänestäminen lasten neuvoston muodostuminen. Oppaassa on kerrottu lasten neuvoston kokoontumisesta – kuinka useasti lasten neuvosto kokoontuu, mitä kokouksessa tehdään ja mitä eri menetelmiä aiheiden käsittelyssä voi hyödyntää. Lisäksi opas sisältää ideoita siitä, miten lasten neuvoston toimintaa voidaan tehdä näkyväksi lapsille ja heidän huoltajilleen. Oppaasta löytyy myös äänestyslappu sekä kokouksessa käytettävä pöytäkirja, jotka ovat helposti käyttöön otettavissa lasten neuvoston tulevaan toimintaan.

Toimeksiantaja toivoi oppaalta (liite 5) selkeyttä ja helppoa käytettävyyttä, joten pyrimme tekemään siitä mahdollisimman helppolukuisen. Oppaan alussa on sisällysluettelo, jonka avulla lukijan on helppo löytää oppaasta etsimänsä. Opas on A4-kokoinen ja fontti on helppolukuinen. Lasten neuvoston perustamisen vaiheet on avattu ytimekkäästi ja kuvat auttavat havainnollistamaan toimintaa. Toimitimme päiväkodille paperisen version oppaasta, jolloin se on helposti käytettävissä tarvittaessa.

9.2 Tuotoksen arviointi

Opinnäytetyön tuotos vastasi tavoitteeseen lisätä lasten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Saimme toimeksiantajalta sekä suullista että kirjallista palautetta. Toimeksiantajan palautteen mukaan valmis opas oli siisti ja käytännöllinen, ja sen avulla kuka tahansa päiväkodin kasvattajista pystyy perustamaan tai jatkamaan lasten neuvoston toimintaa. Opas oli sopivan pituinen, joten se on helposti arjessa käytettävissä. Valmis pöytäkirjapohja oli selkeä sekä helppokäyttöinen.

Laadimme opinnäytetyön tuotoksen päiväkodissa toteutetun toiminnan pohjalta, joten saimme toimeksiantajalta palautetta myös lasten neuvoston perustamisesta ja järjestämisestä. Toimeksiantajan mukaan opinnäytetyö on käytännönläheinen ja päiväkodin tarpeen mukainen. Lasten neuvoston perustamisessa oli huomioitu lasten ikäjakauma ja kehitys sekä otettu huomioon lasten tasa-arvoinen mahdollisuus osallistua halutessaan lasten neuvostoon. Lasten neuvostosta oli onnistuttu kertomaan lapsille ikätasoisesti ja innostavasti. Suljettu äänestys mahdollisti sen, että kaikki lapset pääsivät ilmaisemaan oman mielipiteensä.

Toimeksiantajan palautteen perusteella lasten neuvoston toiminnassa näkyi varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueista kielten rikas maailma sekä minä ja meidän yhteisömme. Lasten neuvostossa lapset pääsivät harjoittelemaan tärkeitä vuorovaikutustaitoja. Myös vanhemmat olivat lasten neuvostosta ja sen toiminnasta innoissaan, sillä sen avulla voidaan saada lasten ääni entistä paremmin kuuluviin. Toimeksiantaja sai ensimmäisen kokouksen perusteella hyvää tietoa siitä, miten lepohetkistä saisi lapsille mieluisempia. Kokouksessa käytetyt kuvat tukivat eri-ikäisten lasten osallistumista.

10 Pohdinta

10.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa.

Tavoitteenamme oli järjestää päiväkotiin lasten neuvosto, jossa lapset pääsevät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi.

Opinnäytetyömme tuotoksena laadimme oppaan lasten neuvoston perustamisesta sekä sen toiminnasta, jonka avulla varhaiskasvattajat voivat suunnitella ja toteuttaa lasten neuvoston osaksi päiväkodin toimintaa.

Teoriaosuus lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa tuki tavoitteeseen pääsemistä ja työskentelyä toimintaympäristössä opinnäytetyöprosessin aikana.

Lasten neuvoston toiminnassa tarkastelimme lasten valtaistumista Turjan osallisuuden mallin mukaan. Turjan esittämässä lasten osallisuuden moninaisuuden mallissa yhdistyvät lasten valtaistuminen ja käsiteltävien aiheiden laajuus sekä osallisuuden tieto-, toiminta- ja tunnenäkökulma (Turja 2011, 31). Kun osallisuutta tarkastellaan lasten valtaistumisen näkökulmasta, on tavoitteena lasten oma-aloitteisuus ja yhteiset neuvottelutaidot. Lapsille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, päätöksentekoon ja arviointiin, joten lasten on tärkeä olla tietoinen omasta osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista. Lapsen tunne omasta osallisuudesta on nimittäin yksi osa osallisuuden moninaisuuden mallia. (Turja 2011, 31–32.) Lasten neuvoston avulla lasten valtaistuminen kasvoi ja he pääsivät vaikuttamaan laajemman yhteisön eli päiväkodin toimintaan. Mukanaolon ja kuulluksi tulemisen lisäksi lapset pääsivät esittämään lasten neuvostossa omia ideoita ja harjoittelemaan neuvottelutaitoja.

Vastavuoroinen vuorovaikutus mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutumisen sekä lapsen ajatusten ja aloitteiden kuuntelemisen, kunnioittamisen ja huomioimisen (Kangas ym. 2021, 81–84). Myös lapsille, joille itsensä

ilmaiseminen on vielä vaikeaa, myönteinen kokemus yhteisöön kuulumisesta sekä siellä viihtymisestä ja vaikuttamisesta on osallisuuden kannalta keskeistä (Ahonen 2017, 86–87). Eleisiin, ilmeisiin ja kuviin perustuva nonverbaalisen kielen laaja käyttö on tärkeää, jotta hiljaisten ja vetäytyvien lasten tekemät aloitteet tulevat huomatuiksi (Koivula ym. 2017, luku 2; Kangas ym. 2021, 83,87). Koska lasten neuvoston perustamiseen osallistuneet lapset olivat eri ikäisiä ja tasoisia, myös taidot ilmaista itseään ja omia mielipiteitään olivat erilaiset. Onnistuimme erilaisten menetelmien avulla mahdollistamaan jokaisen lapsen osallisuuden sekä vaikuttamisen lasten neuvoston perustamisessa ja siihen osallistumisessa. Jokainen lapsi pääsi tasavertaisesti jakamaan mielipiteitään oman taitotason mukaan.

Perustimme osallisuuden lisäämisen tueksi lasten neuvoston osana varhaiskasvatuksen demokratiakasvatusta. Demokratiakasvatus on osa varhaiskasvatusta, jolla pyritään tukemaan lapsen kykyä toimia kunnioittaen sekä omia että toisten oikeuksia. Hyvinvointia, ihmisarvoa ja osallisuutta lisäävien kasvatusten menetelmien käyttö sekä varhaiskasvatuksessa lapsen näkeminen tasavertaisena toimijana aikuisen kanssa ovat osa demokraattista kasvatusta. (Kangas ym. 2021, 28.) Edustuksellisuus on osa demokratiaa, jota myös varhaiskasvatuksessa harjoitellaan. Lapsen osallistuminen asioiden suunnitteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen johtaa myös vahvempaan toiminnan sitoutumiseen. (Turja 2017, 45.)

Lasten neuvoston perustaminen mahdollisti lapsen osallistamisen päätöksentekoon sekä kannusti lasta ilmaisemaan mielipiteensä ja siten vaikuttamaan päiväkodin arkeen. Ehdolle asettuminen ja jäsenten äänestäminen antoi lapsille kokemuksen demokratiasta, joka mukaili aitoa äänestystilannetta. Lasten neuvoston jäsenet pääsivät edustamaan kokouksissa koko lapsiryhmää ja tuomaan niissä ilmi sekä omia että muiden ryhmän lapsien ideoita päiväkodin arkeen liittyen. Kokoukset mahdollistivat lasten ja aikuisten tasavertaisen toiminnan suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Työskentelymme lasten neuvoston parissa ja sen pohjalta laadittu tuotos tuki varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista toimintaa. Kielten rikas

maailma oppimisen alueessa keskeisenä tavoitteena on kielellisten taitojen ja valmiuksien vahvistaminen. Nämä taidot antavat lapsille keinoja vaikuttaa sekä mahdollistavat osallisuuden ja aktiivisen toimijuuden (Opetushallitus 2018, 40–41.) Mielestämme kielten rikas maailma näkyi siten, että lasten neuvosto tuki lasten vuorovaikutustaitoja sekä sen avulla lapset tulivat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastattiin. Lasten neuvostossa lapsi sai toimia vuorovaikutuksessa muiden neuvoston jäsenten kanssa ja ilmaista itseään. Minä ja meidän yhteisömme oppimisen alueessa tavoitteena on kehittää lapsen toimimista monimuotoisessa lähiyhteisössä esimerkiksi eettisen ajattelun, nykyisyyden sekä tulevaisuuden näkökulmista (Opetushallitus 2018, 44). Lasten neuvostossa lapset pääsevät harjoittelemaan toimimista yhteisössä, jossa kaikilla on omat mielipiteet ja tavat toimia. Lasten neuvostossa nykyhetkeä käsitellään keskustelemalla lapsia askarruttavista ja kiinnostavista aiheista päiväkodin arjesta.

Käytimme opinnäytetyön prosessia ohjaavana mallina konstruktivistista mallia, ja opinnäytetyö etenikin suunnitelmallisesti sen mukaan. Etenimme opinnäytetyön teossa aikataulun mukaisesti vaihe vaiheelta. Koimme opinnäytetyössä käytetyt menetelmät toimiviksi, sillä ne tukivat tavoitteisiin pääsemistä. Lasten neuvoston perustamisen lisäksi koimme hyödyllisenä testata lasten neuvoston toimintaa, sillä se helpotti oppaan laatimista. Lisäksi päiväkodin työntekijöiden on helpompi jatkaa lasten neuvoston toimintaa meidän jo aloittaessa sen. Kuvien käyttö lasten neuvoston perustamisessa ja toteuttamisessa mahdollisti kaikkien lasten osallistumisen vaikuttamiseen taitotasosta riippumatta.

10.2 Luotettavuus ja eettisyys

Eettinen tutkimus käsittää hyvän tieteellisen käytännön sekä tutkimuksen luotettavuuden ja laadun. Tutkijan tulee huolehtia muun muassa tutkimussuunnitelman laadukkuus, tutkimusasetelman sopivuus sekä raportoinnin selkeys. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149–150.) Opinnäytetyön raportoinnissa noudatimme Karelia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyön

ohjeistuksia laatimalla huolellisen tutkimussuunnitelman ja raportoimalla toimintaa selkeästi ja rehellisesti. Toimeksiantajan toiveesta opinnäytetyössämme ei tule ilmi toimeksiantajan tietoja.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että kaikki tarvittavat luvat on hankittu tutkimusta varten (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012).

Opinnäytetyötämme varten allekirjoitimme yhdessä toimeksiantajan kanssa toimeksiantosopimuksen sekä haimme tutkimuslupaa.

Toimeksiantosopimuksessa sovitaan aiheesta ja aikataulusta, ohjauksesta, käyttöoikeuksista, salassapidosta, vastuusta sekä tarvittaessa henkilötietojen käsittelystä (Arene 2020, 6). Huolehdimme siitä, ettei lasten henkilötiedot tai kuvat tule julki opinnäytetyössämme. Käytimme opinnäytetyössämme vain kuvia, joista ei käy ilmi lapsen henkilöllisyys. Toteutusvaiheen jälkeen hävitimme kaikki lasten henkilötietoa käsittelevät materiaalit, kuten valokuvat ja lupa-anomukset.

Alaikäisten tutkimisen eettisten periaatteiden mukaan lapsen huoltajia tulee tiedottaa alaikäisestä tehtävästä tutkimuksesta ja alle 15-vuotiaan tutkimukseen osallistumisesta päättää ensisijaisesti huoltaja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 9). Tiedotimme lasten huoltajia opinnäytetyön tekemisestä sekä lasten mahdollisuudesta osallistua opinnäytetyömme toteutukseen saatekirjeellä (liite 1). Koska toteutimme toiminnallisen osuuden yhdessä päiväkodin lasten kanssa, pyysimme lasten huoltajilta luvan lupa-anomuksella (liite 2) toimintaan osallistumiseen.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, joten tutkimukseen osallistuva henkilö voi myös kieltäytyä osallistumasta. Lisäksi tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa tai peruuttaa suostumuksensa osallistumiseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 9.) Lasten osallistuminen opinnäytetyömme toteutukseen oli täysin vapaaehtoista. Jokaisella lapsella oli oikeus itse tehdä päätös ehdolle asettumisesta. Lisäksi lapsilla oli mahdollisuus keskeyttää lasten neuvostoon osallistumisensa niin halutessaan.

Tutkimuksen aihepiiriä voidaan tarkastaa useista näkökulmista. Lähteitä valitessa on otettava huomioon lähteen ikä ja laatu, uskottavuus sekä tiedonlähteen auktoriteetti ja tunnettavuus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole tärkeintä lähteiden lukumäärä, vaan olennaisinta on käytettyjen lähteiden laatu ja soveltuvuus. (Vilka & Airaksinen 2003, 72–76.) Kun opinnäytetyössä käytetään toisten omistamia aineistoja, menetelmiä tai tuloksia, on opinnäytetyössä mainittava niiden alkuperä, tekijät ja lähteet (Arene 2020, 12). Noudatimme opinnäytetyön lähteiden käytössä tekijänoikeuslakia, joten teimme lähdeviittaukset tarkasti opinnäytetyöohjeiden mukaisesti ja huolehdimme siitä, että tekstissä viitatu lähteet löytyvät lähdeluettelosta. Lähteinä käytimme pääasiassa kirjalähteitä sekä tuoretta tutkimustietoa.

10.3 Oma oppiminen ja ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyön prosessin aikana saimme monipuolista kokemusta kehittämistehtävän tekemisestä, sillä emme olleet aiemmin tehneet näin laajaa työtä. Opinnäytetyön tekeminen vaati aikataulujen sovittamista meidän ja toimeksiantajan välillä ja prosessi opettikin aikatauluttamisen tärkeyden. Lasten neuvoston perustamisen aikana opimme, miten suunnitellaan ja toteutetaan prosessimaista toimintaa varhaiskasvatuksessa yhdessä lasten kanssa. Huolellisen suunnitelman teko auttoi toiminnan onnistumisessa, mutta tärkeää oli myös joustaa suunnitelmassa lasten tarpeiden ja heiltä tulevien ideoiden ja ajatusten mukaan. Prosessin aikana saimme vahvistusta siitä, kuinka tärkeää lasten osallisuus on toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Teoriaosuuden laatimisen avulla saimme lisää tietoa lasten osallisuudesta ja sen merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön teon aikana pääsimme paneutumaan aiheeseen laajemmin, mikä toi uusia näkökulmia osallisuuden tarkasteluun. Ei riitä, että lasten toiveet ja mielipiteet otetaan huomioon, vaan lasten osallisuuden toteutumiseksi heidät tulee ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin sekä kehittämiseen. Lisäksi meille korostui vuorovaikutuksen tärkeys osallisuuden lisäämisessä. Lasten kanssa toimiessa opinnäytetyöprosessin aikana kiinnitimme huomiota omaan

vuorovaikutukseen ja erityisesti hiljaisempien lasten aloitteiden huomioimiseen. Sanallisen vuorovaikutuksen lisäksi eleisiin, ilmeisiin ja muihin sanattomiin viesteihin on tärkeää kiinnittää huomiota, sillä ne tukevat lasten mielipiteiden ilmaisua ja kuulluksi tuleamista.

Teimme opinnäytetyömme parityöskentelynä, joten se mahdollisti ideoiden ja ongelmien jakamisen yhdessä parin kanssa. Arvioimme opinnäytetyön prosessin eri vaiheissa toimintaamme yhdessä dialogisesti keskustellen. Koko opinnäytetyön prosessin ajan työskentelimme hyvässä yhteistyössä ja jaoimme vastuuta toiminnan toteutuksessa ja opinnäytetyön raportoinnissa.

10.4 Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet

Tämän opinnäytetyön avulla varhaiskasvattajat saivat uuden menetelmän lasten osallisuuden lisäämiseen varhaiskasvatuksessa. Oppaan avulla varhaiskasvattajat voivat suunnitella ja toteuttaa lasten neuvoston osaksi päiväkodin toimintaa ja kehittää sitä lapsiryhmälle sopivaksi. Muokkaamalla lasten neuvoston toimintaa sitä voisi hyödyntää myös alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Lisäksi neuvostotoimintaa voisi käyttää muiden asiakasryhmien, kuten kehitysvammaisten, ikäihmisten ja koululaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa lasten neuvoston toimintaa on hyvä tehdä näkyväksi muulle lapsiryhmälle sekä lasten huoltajille. Jokaisen toimintakauden päätteeksi lasten ja huoltajien nähtävälle voi tehdä esimerkiksi julisteen, jossa tulee ilmi lasten neuvostossa käsiteltyjen aiheiden pohjalta päiväkodin toimintaan tehdyt muutokset. Lasten neuvoston ollessa toiminnassa jo pidempään voisikin tutkia sitä, miten lasten neuvosto on vaikuttanut lasten osallisuuteen päiväkodissa ja millaisia konkreettisia muutoksia niiden pohjalta on tehty.

Jatkokehitysmahdollisuutena voisi olla lasten neuvoston kehittäminen useamman päiväkodin yhteistoiminnaksi. Jokaisesta päiväkodista valittaisiin oman päiväkodin edustajat, jotka muodostaisivat yhteisen alueellisen lasten

neuvoston. Tämä voisi mahdollistaa yhteistyötä ja ideoiden jakamista eri päiväkotien välillä.

Lähteet

- Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Arene. 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20PINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382. 20.3.2022.
- Heikka, J. Fonsen, E. Elo, J. Leinonen, J. 2014. Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy.
- Helin, E. Kola-Torvinen, P. Tarkka, K. 2014. Osallisuus ja osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy, 11.
- Huhtanen, K. 2011. Merkit ja merkkijärjestelmät. Teoksessa Huhtanen, K. (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 58–63.
- Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Keuruu: Otava kirjapaino.
- Kataja, E. & Opetushallitus, 2018. Osallisuus kokopäiväpedagogiikan ja perushoitotilanteiden näkökulmasta. YouTube-video. <https://youtube.be/gRO1ERgvdnw>. 8.12.2022.
- Kettukangas, T. & Härkönen, U. 2014. Lasten osallisuus perustoiminnoissa. Teoksessa Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 96–114.
- Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy. Ellibs Library. 7.3.2022.
- Kostamo, P. Airaksinen, T. Vilkkä, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Tallinna: AS Printon.
- Nivala, E. Ryyänen, S. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Gaudeamus. Ellibs Library. 8.12.2022.
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy, 16–40.
- Mattila, H. Ruusunen, T. Uola, K. Viestinnän työkaluja AMK-opiskelijoille. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Ollila, A. 2019. Lasten osallisuus Kittilän varhaiskasvatuksessa ”Osallisuus ei saa olla itseisarvo, vaan aitoa toimintaa”. Lapin Ammattikorkeakoulu. Sosionomi. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/166132/Ollila_Ane.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 17.3.2022.

- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf. 15.2.2022.
- Opetushallitus. 2022a. Osallisuus varhaiskasvatuksessa – videosarja.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. 19.3.2022.
- Opetushallitus. 2022b. Demokratia, ihmisoikeudet ja osallisuus.
<https://www.oph.fi/fi/opettajille/demokratia-ihmisoikeudet-ja-osallisuus>. 19.3.2022
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry.
<http://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>. 16.2.2022.
- Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.
- Rintakorpi, K. Vihmari-Henttonen, E. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96477/978-951-44-9691-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 27.2.2022.
- Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu.
<https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 26.2.2022.
- Suomen Lasten Parlamenttiyhdistys. 2022. Suomen Lasten Parlamentti.
<http://www.lastenparlamentti.fi/index.html>. 8.9.2022
- Toikko, T. Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Tuulensalo, H. Kalliomeri, R. Laimio, J. 2021. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Somero: Suomen Uusiokuori Oy.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatusta. Suomen varhaiskasvatus ry verkkolehti. <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>. 25.2.2022.
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, H. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 38–55.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.
https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. 2.11.2022.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019.
https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. 17.2.2022.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989.

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf.
7.3.2022.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Venninen, T. Leinonen, J. Ojala, M. 2010. Lapsen osallisuus
pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca.

http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf.
25.2.2022.

Vilen, M. Vihunen, R. Vartiainen, J. Siven, T. Neuvonen, S. Kurvinen, A. 2013.
Lapsuus: erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vilka, H. Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Yli-Heikkilä, S. 2017. Lasten osallisuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa.

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu. Sosionomi. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139009/Yli-Heikkila_Sirpa.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 27.2.22.

Saatekirje huoltajille

Hei!

Olemme 3. vuoden varhaiskasvatuksen sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä lastenne päiväkodissa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Tavoitteena on järjestää päiväkotiin lasten neuvosto, jossa lapset pääsevät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi. Opinnäytetyömme tuotoksena laadimme oppaan lasten neuvoston perustamisesta sekä sen toiminnasta, jota päiväkodin henkilöstö voi hyödyntää myös jatkossa. Tavoitteena olisikin, että lasten neuvosto jäisi osaksi päiväkodin toimintaa.

Tulemme kertomaan lapsille tulevasta lasten neuvostosta ja heidän mahdollisuudestaan asettua ehdolle lasten neuvoston jäseneksi. Pidämme lapsille vaalit, jossa jokainen pääsee äänestämään ehdokasta lasten neuvoston jäseneksi. Ennen vaaleja tulemme kysymään ehdolle asettuneiden lasten huoltajilta lupaa lapsen osallistumiseen lasten neuvostoon. Missään vaiheessa emme käsittele lasten henkilötietoja, eikä lasten nimet, kuvat tai tunnistustiedot tule ilmi opinnäytetyössämme.

Jos aiheesta herää lisää kysyttävää, vastaamme mielellämme kysymyksiinne!

Ystävällisin terveisin,

Kiia Kokkonen (kiia.kokkonen@edu.karelia.fi)

Aada Väisänen (aada.vaisanen@edu.karelia.fi)

Lupa-anomus huoltajille

Olemme 3. vuoden varhaiskasvatuksen sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä lastenne päiväkodissa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Tavoitteena on järjestää päiväkotiin lasten neuvosto, jossa lapset pääsevät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi. Opinnäytetyömme tuotoksena laadimme oppaan lasten neuvoston perustamisesta sekä sen toiminnasta, jota päiväkodin henkilöstö voi hyödyntää myös jatkossa. Tavoitteena olisikin, että lasten neuvosto jäisi osaksi päiväkodin toimintaa.

Kerroimme lapsille mahdollisuudesta osallistua lasten neuvostoon ehdolle. Lapsenne _____ on osoittanut halunsa asettua ehdolle lasten neuvoston jäseneksi. Tarvitsemme lapsen huoltajalta luvan lapsen osallistumiseen vaaleihin, jossa lapset pääsevät äänestämään ehdokkaista lasten neuvoston jäsenet. Missään vaiheessa emme käsittele lasten henkilötietoja, eikä lasten nimet, kuvat tai tunnistustiedot tule ilmi opinnäytetyössämme. Palautathan suostumuksen viimeistään **3.10.2022**.

Jos aiheesta herää lisää kysyttävää, vastaamme mielellämme kysymyksiinne!

Ystävällisin terveisin,

Kiia Kokkonen (kiia.kokkonen@edu.karelia.fi)

Aada Väisänen (aada.vaisanen@edu.karelia.fi)

Lapseni _____

Saa _____

Ei saa _____ osallistua ehdokkaana lasten neuvostoon

Huoltajan allekirjoitus ja nimen selvenn

Suunnitelma lasten neuvoston perustamiseen

1. kerta:

Tavoite: Jakaa lapsille tietoa lastenneuvostosta ja saada heidät innostumaan siihen osallistumisesta.

- Kysymme lapsilta mitä heille tulee mieleen sanasta lasten neuvosto.
- Kerromme lapsille lasten neuvostosta. Mikä lasten neuvosto on, miksi sellainen järjestetään ja mitä siellä tehdään. Annamme lapsille esimerkkejä mihin he pääsevät vaikuttamaan lasten neuvostossa.
- Kerromme lapsille, että kaikki halukkaat saa asettua ehdolle. Ehdolle asettuneista lapsista äänestetään ja 10 eniten ääniä saaneet pääsevät lasten neuvostoon. Perustelemme lapsille, miksi vain osa lapsista pääsee neuvostoon.
- Otamme halukkaiden lapsien nimet ylös.

Lähetämme ehdolle asettuneiden lasten huoltajille lupa-anomuksen. Otamme jokaisesta ehdolle asettuneesta lapsesta kuvan äänestystä varten.

2. Kerta

Tavoite: Saada lapsille kokemus äänestämisestä ja mahdollisuudesta vaikuttaa.

- Kerromme lapsille, että jokainen pääsee äänestämään ehdolle asettuneista lapsista lasten neuvoston jäsenet.
- Teemme äänestyssermin, jossa on näkyvillä jokaisen ehdolla asettuneen lapsen kuva, nimi ja numero.
- Jokainen lapsi käy yksitellen äänestämässä. Itseään ei saa äänestää.
- Olemme lasten apuna äänestyksessä.

Laskemme äänet.

3. Kerta

Tavoite: Järjestää ensimmäinen lasten neuvoston kokous ja kokeilla sen toimintaa keräämällä lapsilta ideoita, miten lepohetkestä saisi päiväkodissa mieluisamman.

- Keräämme ehdolle asettuneet lapset yhteen ja kerromme heille, ketkä saivat eniten ääniä ja pääsevät lasten neuvostoon.
- Testaamme lasten neuvostoa lasten kanssa. Käsiteltävänä aiheena on lepo hetket päiväkodissa. Miten lepo hetkistä saisi mieluisempia lapsille ja mitä he toivovat, että siellä olisi.
- Näytämme lapsille erilaisia kuvia lepo huoneessa tapahtuvista asioista esim. sängyistä, saduista, musiikista ja nukkumisesta. Keskustelemme lasten kanssa millaisia ajatuksia kuvista herää. Pidämme peukkuäänestyksen kuvien avulla.
- Näytämme lapsille kuvia erilaisista toiminnoista mitä lepo hetkellä voisi esimerkiksi toteuttaa. Keskustelemme kuvia apuna käyttäen lasten kanssa heidän ajatuksistaan lepo hetkeen.
- Kokouksen lopuksi täytämme yhdessä lasten kanssa pöytäkirjan.

Lasten neuvoston pöytäkirja

Lasten neuvosto

Pöytäkirja

Aika:

Paikka:

Paikallaolijat:

Käsiteltävät aiheet:

Esille nousseet ideat/toiveet:

OPAS LASTEN NEUVOSTON PERUSTAMISESTA

SISÄLLYSLUETTELO

Saatteeksi.....	3
Kenelle opas on suunnattu?.....	3
Mikä on lasten neuvosto.....	4
Mitä on lasten osallisuus?.....	4
Lasten neuvoston perustamisen vaiheet.....	5
1.vaihe: Lasten neuvostosta kertominen ja ehdolle asettuminen....	5
2. vaihe: Äänestyksen valmistelu.....	6
3. vaihe: Äänestäminen.....	7
4. vaihe: Lasten neuvoston muodostuminen.....	8
Lasten neuvoston kokoontuminen.....	9
Lasten neuvoston toiminta näkyväksi.....	10
Lasten neuvoston pöytäkirja.....	11
Lähteet.....	12

SAATTEEKSI

Tämä opas on tehty tuotoksena opinnäytetyöhön, jonka aiheena on lasten osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa. Oppaan ovat tehneet Karelia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Aada Väisänen ja Kiia Kokkonen.

KENELLE OPAS ON SUUNNATTU?

Tämä opas on suunnattu varhaiskasvattajille lasten osallisuuden lisäämisen tueksi. Oppaan avulla varhaiskasvattajat voivat suunnitella ja toteuttaa lasten neuvoston osaksi päiväkodin toimintaa.

MIKÄ ON LASTEN NEUVOSTO?

Lasten neuvoston tarkoituksena on lisätä lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tunnetta varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Lasten neuvostossa lapset pääsevät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan liittyen päiväkodin toimintaan ja siten kehittämään varhaiskasvatusta entistä enemmän lasten näköiseksi.

Lasten neuvosto mahdollistaa lapsen osallistamisen päätöksentekoprosesseihin sekä kannustaa lasta ottamaan valtaa ja vastuuta sekä omasta että toisten arjesta.

Tämä tukee rakenteellisesti demokraattisia arvoja varhaiskasvatuksessa.

Edustuksellisuus on osa demokratiaa, jota myös varhaiskasvatuksessa harjoitellaan. Lapsen osallistuminen asioiden suunnitteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen johtaa myös vahvempaan toiminnan sitoutumiseen.

MITÄ ON LASTEN OSALLISUUS?

Osallisuudella tarkoitetaan liittymistä, kuulumista ja vaikuttamista yhteisöön. Lapsen osallisuudella voidaan tarkoittaa johonkin päätöksentekoon tai aktiiviseen toimintaan osallistumista sekä lapsen osallisuutta johonkin tiettyyn prosessiin.

Kehittämällä toimintoja yhdessä lasten kanssa, voimme mahdollistaa lasten toiminnallisuutta ja osallisuutta yhteisössä sekä luoda osallisuuden kokemiseen lapsiystävällisiä tapoja

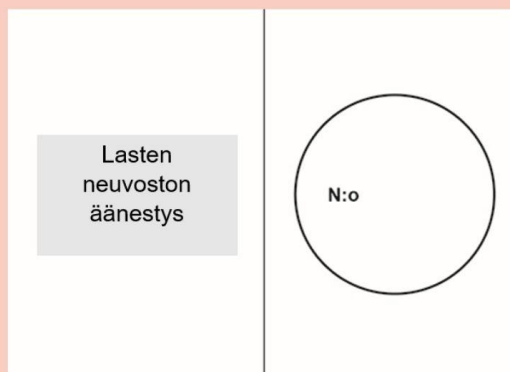
LASTEN NEUVOSTON PERUSTAMISEN VAIHEET

1. VAIHE: LASTEN NEUVOSTOSTA KERTOMINEN JA EHDOLLE ASETTUMINEN

- Kerro lapsille pienryhmittäin lasten neuvostosta. Mitä lasten neuvosto tarkoittaa ja mitä siellä tehdään. Pyri innostamaan lapsia kertomalla, miten hieno mahdollisuus lapsilla on vaikuttaa päiväkodin toimintaan lasten neuvostossa.
- Kerro lapsille, että lasten neuvostoon valitaan enintään 10 lasta ja perustele miksi kaikki halukkaat eivät voi päästä mukaan. Voit perustella lapsille, että esimerkiksi keskusteleminen, ideoiden kerääminen ja asioista päättäminen on helpompaa pienemmässä ryhmässä kuin koko päiväkodin lasten kanssa.
- Kerro lapsille, että lasten neuvosto perustetaan joka vuosi uudestaan. Silloin lapsilla on uusi mahdollisuus päästä jäseneksi, jos tänä vuonna ei tullut valituksi.
- Kysy lapsilta, ketkä ovat halukkaita osallistumaan ehdokkaaksi lasten neuvostoon. Kirjaa lasten nimet ylös.

2. VAIHE: ÄÄNESTYKSEN VALMISTELU

- Ota kaikista ehdolle asettuneista lapsista kuva äänestystä varten ja kokoa ne isolle kartongille. Kirjoita kuvan yhteyteen lapsen nimi ja oma äänestysnumero.
- Rakenna äänestyssermi rauhalliseen tilaan. Laita ehdokkaiden kuvat näkyville. Varaa äänestykseen myös äänestyslaput ja -laatikko sekä kynä.

3. VAIHE: ÄÄNESTÄMINEN

- Ennen äänestystä kerro lapsille, että jokainen pääsee äänestämään ehdolle asettuneista lapsista lasten neuvoston jäsenet. Myös ehdolla olevat lapset saavat osallistua äänestykseen, mutta itseänsä ei voi äänestää. Kerro myös äänestyksen kulusta.
- Jokainen lapsi käy äänestämässä yksitellen valitsemaansa ehdokasta. Ehdokkaiden kuvat auttavat lasta valinnan tekemisessä.
- Kirjoita yhdessä lapsen kanssa äänestyslappuun ehdokkaan numero ja anna lapsen tiputtaa lappu äänestyslaatikkoon.
- Äänestykseen on hyvä varata vähintään kaksi aikuista - toinen on apuna äänestyksessä ja toinen huolehtii äänestyksen sujuvuudesta.

4. VAIHE: LASTEN NEUVOSTON MUODOSTUMINEN

- Laske äänet. Kymmenen eniten ääntä saanutta lasta tulee valituksi lasten neuvoston jäseniksi.
- Kokoa kaikki päiväkodin lapset yhteen ja kerro heille äänestyksen tulos. Eniten ääniä saaneet lapset voivat kokoontua yhteen muiden nähtäville, jolloin kaikki saavat tietää ketä lasten neuvostoon kuuluu.
- Tee lasten nähtäville juliste, jossa näkyy lasten neuvoston jäsenten kokoonpano.

LASTEN NEUVOSTON KOKOONTUMINEN

- Lasten neuvosto kokoontuu vähintään kerran kuukaudessa, tarpeen mukaan useamminkin.
- Lasten neuvoston kokoukseen osallistuu kaikki paikalla olevat lasten neuvoston jäsenet sekä 1-2 aikuista.
- Lasten neuvostossa voidaan käsitellä kaikkia päiväkodin arkeen liittyviä asioita, joihin olisi tärkeää saada myös lasten näkemys, esimerkiksi ruokailutilanteet, lepo- ja leikkihetket, tuokioiden toiminnot, saatavilla olevat lelut sekä arjen pienet käytännöt.
- Lasten neuvoston jokaisessa kokouksessa täytetään pöytäkirjaa, joka luo pohjan kokouksen kululle. Pöytäkirjaan kirjataan aika, paikka, paikallaolijat, kokouksessa käsiteltävät aiheet sekä lapsilta esille nousseet ideat ja toiveet. Pöytäkirjan avulla kokouksessa käytyt asiat saadaan dokumentoitua ja päiväkodin toimintaa kehitettyä lasten toiveiden pohjalta.
- Kokouksessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä aiheiden käsittelyn tukena, esimerkiksi kuvakortteja, parityöskentelyä, piirtämistä ja kehollista ilmaisua.

LASTEN NEUVOSTON TOIMINTA NÄKYVÄKSI

- Jokaisen lasten neuvoston kokoontumisen jälkeen huoltajille kerrotaan, mitä kokouksessa käsiteltiin ja millaisia asioita lapsilta nousi esiin. Myös huoltajille lähetettävässä viikkokirjeessä voi mainita lasten neuvoston kokoontumisesta ja siellä käsiteltävistä aiheista.
- Jokaisen toimintakauden päätteeksi lasten ja huoltajien nähtäville voi tehdä julisteen, jossa tulee ilmi lasten neuvostossa käsiteltyjen aiheiden pohjalta päiväkodin toimintaan tehdyt muutokset. Näitä voidaan käydä lasten kanssa läpi myös ryhmässä.

LASTEN NEUVOSTON PÖYTÄKIRJA

Lasten neuvosto

Pöytäkirja

Aika:

Paikka:

Paikallaolijat:

Käsiteltävät aiheet:

Esille nousseet ideat/toiveet:

LÄHTEET

- Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Keuruu: Otava kirjapaino.
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry. <http://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>. 16.2.2022.
- Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.
- Tuulensalo, H. Kalliomeri, R. Laimio, J. 2021. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Somero: Suomen Uusiokuori Oy.
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, H. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 38–55.